

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

**Dialog víry a nevíry jako transkulturní téma v díle
Tomáše Halíka**

Bakalářská práce

Autor: Pavla Svatoňová
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Pavla Svatoňová

Studium: P121323

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Dialog víry a nevíry jako transkulturní téma v díle Tomáše Halíka**

Název bakalářské práce (AJ): Dialogue of belief and unbelief as a cross-cultural topic in the work of Tomáš Halík

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

1. Identifikujte pro vaši práci relevantní pasáže v textech Tomáše Halíka. 2. Vybrané pasáže a myšlenky v širokých souvislostech představte. 3. Kontextujte a reflektujte přínos Tomáše Halíka pro dialog mezi věřícími a nevěřícími.

HALÍK, T. Žít v dialogu: Podněty pro promýšlení víry. Praha: Lidové noviny, 2014. HALÍK, T. Vzdáleným na blízku. Praha: Lidové noviny, 2011. HALÍK, T. Divadlo pro anděly. Praha: Lidové noviny, 2010. HALÍK, T. Chci, abys byl. Praha: Lidové noviny, 2012.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Oponent: Mgr. Petr Macek

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 8. 6. 2016

Podpis autora:

Poděkování

Ráda bych poděkovala ThLic. Davidu Boumovi, Th.D. za odborné vedení a cenné rady při psaní této práce. V neposlední řadě bych ráda poděkovala Bc. Leoně Leškové za pomoc a podporu.

Anotace

SVATOŇOVÁ, Pavla. *Dialog víry a nevíry jako transkulturní téma v díle Tomáše Halíka*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016, 57 s. Bakalářská práce

Tato bakalářská práce se zabývá možnostmi vzájemného dialogu víry a nevíry v díle Tomáše Halíka. Práce nejprve popisuje, jak Tomáš Halík chápe víru a co to znamená být věřící. V další části se práce věnuje nevíře a ateismu, kdy popisuje nejen druhy ateismu, ale i možnost vzájemného soužití s vírou. Tím se plynule přesouvá do závěrečné části, kde se zabývá možnostmi vzájemného dialogu víry a nevíry. Hlavním cílem je popsat důvody, proč Halík o dialog usiluje a také možnosti, jak ho dosáhnout. Celá práce bude podpořena teorií kultury a to konkrétně sociální konstrukcí reality.

Klíčová slova: víra, nevíra, ateismus, dialog, Bůh

Annotation

SVATOŇOVÁ, Pavla. *Dialogue of belief and unbelief as a cross-cultural topic in the work of Tomáš Halík*. Faculty of Education. University of Hradec Králové, 2016, 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

In this bachelor thesis I deal with opportunities of mutual dialogue of faith and „disfaith“ in a book of Tomáš Halík. The first I describe how Tomáš Halík perceives the faith and what does it mean „to be faithful“. In another part of my work I explain terms as „disfaith“ and atheism. I deal not only with describing of types of atheism but also with the possibility of coexistence with faith. The main purpose of my work is to describe the reasons of why Tomáš Halík aims at dialogue of faith and „disfaith“ and I also deal with the possibilities of how to achieve this dialogue. The whole bachelor thesis is supported by the theory of culture, namely by the social construction of reality.

Keywords: faith, disfaith, atheism, dialogue, God

Obsah

Úvod.....	8
Cíle práce, výzkumné otázky a hypotézy.....	9
Teorie kultury.....	10
Sociální konstrukce reality – Berger a Luckmann	10
Sociální konstrukce reality dle Kabeleho.....	13
1 Víra	14
1.1 Co znamená věřit.....	14
1.2 Víra a pochybnost	17
1.3 Bůh jako tajemství.....	20
2 Nevíra.....	23
2.1 Ateismus.....	23
2.2 Vhled do historie ateismu.....	25
2.3 Druhy ateismu	28
2.4 Ateismus jako spojenec víry	33
3 Vzájemný dialog	34
3.1 Halíkovo pojetí dialogu.....	34
3.2 Druhý vatikánský koncil jako cesta k dialogu	37
3.2.1 Vybrané církevní dokumenty.....	38
3.3 Setkání křesťanské víry a sekulárního humanismu.....	40
3.4 Oslovit hledající	42
3.5 Jako by Bůh byl.....	44
3.6 Motlitba k neznámému.....	45
3.7 Vstoupit do příběhů.....	47
4 Shrnutí teoretických východisek.....	48
5 Transkulturní reflexe.....	49
Závěr	51
Literatura.....	55

Úvod

Je mnoho publikací, které se zabývají mezináboženským dialogem či dialogem víry a vědy. Otázka mezináboženského dialogu je dnes velice aktuální a jde ruku v ruce spolu s globalizační tendencí. Je proto nutné najít styčné body, po kterých se v této otázce budeme moci do budoucna pohybovat. Čím dál častěji se řeší vztah křesťanství k jiným světovým náboženstvím, ovšem jaksi se opomíjí vztah věřících a nevěřících.

Proto jsem se rozhodla nahlédnout do světa věřících i nevěřících a zjistit více o možnosti vzájemného soužití, či dokonce dialogu. K tomuto účelu jsem se rozhodla zpracovat díla Tomáše Halíka, který se právě onomu dialogu podrobně věnuje.

Mons. prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D. se narodil 1. června 1948 v Praze. Působí jako profesor na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde přednáší především filozofii a sociologii náboženství. Je také prezidentem České křesťanské akademie a rektorem kostela Nejsvětějšího Salvátora v Praze.¹

V roce 1990 ho papež Jan Pavel II. jmenoval poradcem Papežské rady pro dialog s nevěřícími a v roce 2008 papež Benedikt XVI. čestným papežským prelátem. V roce 2014 bylo jeho dílo oceněno Templetonovou cenou a v roce 2016 se stal čestným doktorátem univerzity v Oxfordu.²

Celá práce je členěna do tří hlavních kapitol, kde se zabývám otázkou víry, nevíry a vzájemného dialogu. V první kapitole se snažím poukázat na to, kdo to vůbec podle Halíka věřící je a co znamená věřit. Snažím se také zjistit, co Halík myslí tím, když v souvislosti s vírou hovoří o pochybnosti a tajemství. Další kapitola se logicky zabývá světem nevěřících a ateismu. Zde vysvětluji, kdo to podle Halíka nevěřící je, co je to ateismus a jaké typy ateismu jsou. Také zde popisuji Halíkovo stanovisko, že ateismus nemusí být nutně soupeřem víry, ale naopak, jí může být nápomocný. V poslední kapitole se věnuji vzájemnému dialogu věřících a nevěřících. Konkrétně se zabývám tím, jak Halík chápe dialog a představím cesty, jimiž bychom jsme se podle něho mohli a měli vydat na cestě za tímto dialogem.

¹ halik.cz. *Životopis*. [online]. [cit. 5. 6. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/o-halikovi/zivotopis/>

² halik.cz. *Životopis*. [online]. [cit. 5. 6. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/o-halikovi/zivotopis/>

Téma bakalářské práce obsahuje ještě pojem transkulturní. Tím chci ukázat, že otázka dialogu víry a nevíry je aktuální ve všech kulturách a nikde se nesmí opomíjet. Zároveň je nutné respektovat kulturní vzorce, které si každý z nás nese. Nutné je si též uvědomit, že pouze ve vzájemném dialogu můžeme plně prožít vlastní kulturu a identitu, což nás bezesporu posiluje a posunuje dál. Ne strach a nenávisť, ale vzájemné obohacení, pochopení a tolerance. To vše může přinést pouze dialog. V práci také využívám teorii kultury a to konkrétně sociální konstrukci reality.

Cíle práce, výzkumné otázky a hypotézy

Práce se zabývá možností dialogu věřících a nevěřících v díle Tomáše Halíka. Pokusíme se poukázat na to, jak Tomáš Halík vnímá věřící a co pro něho víra je. Zrovna tak se budeme snažit popsat jeho pohled na nevěřící a na ateismus.

Poté se přesuneme k finální části bakalářské práce, kde budeme popisovat vzájemný dialog právě mezi lidmi věřícími a těmi, kdo nevěří. Nejprve se pokusíme o popis toho, jak Tomáš Halík dialog chápe a co to pro něho znamená. Vzhledem k tomu, že ve svých knihách často odkazuje na přínos Druhého vatikánského koncilu, krátce se podíváme i na něj a uvedeme hlavní dokumenty, které se k dialogu váží. Poté se už přesuneme k hlavním bodům práce. Budeme hledat odpověď na otázku, jak si Halík onen dialog představuje, proč je tak důležitý a jak bychom ho měli dělat. Konkrétně budeme hledat jakýsi „recept“, který nám Tomáš Halík nabízí.

K těmto výzkumným otázkám jsme pak zvolili tyto hypotézy:

1. Vzájemný dialog mezi věřícími a nevěřícími je možný, ale velmi obtížný a dlouhodobý proces
2. Vzájemný dialog může výrazně obohatit naše poznání

Teorie kultury

Ve své práci budu využívat teorii kultury a to konkrétně sociální konstrukci reality, která se k danému tématu nejvíce hodí. Čerpat budu z knih od autorů Petera I. Bergera, Thomase Luckmanna a Jiřího Kabeleho.

Sociální konstrukce reality – Berger a Luckmann

Pro tyto dva autory je velmi důležitý pojem realita a vědění. Realita je definována jako vlastnost náležejícím jevům, kterým přisuzujeme existenci, jež je nezávislá na naší vůli. Vědění je naopak jistota, že tyto jevy jsou skutečné a jsou nositeli určitých významů a vlastností. Autoři se pak toto vědění snaží postihnout jako realitu každodenního života.³

Svět každodenního života ale není pouze životem, který pokládáme za danou realitu. Je to také svět, který vychází z myšlenek a činností a který je těmito myšlenkami a činnostmi udržován jako reálný. Realita každodenního života je nadřazená všem ostatním realitám a je uspořádána podél osy tady a teď. Je tedy převážně určována časem a prostorem. Realita každodenního života se nám také jeví jako intersubjektivní, tedy jako něco, co sdílím s ostatními. Jazyk nám poté neustále pomáhá k stvrzování existence řádu, v jehož rámci poté ony objektivizace dávají smysl.⁴

V každodenním životě se setkáváme s oblastmi, pro které jsou typické určité problémy a vše co se týká této oblasti, je pro mne běžnou součástí mého života. Autoři v knize uvádějí příklad automechanika, který má znalosti o amerických automobilech. Jednoho dne však přijde zákazník, který potřebuje opravit auto německé. Mechanik tak musí čelit problémům, které nepatří do jeho všední rutiny. Tím ale realitu každodenního života neopouští, naopak ji obohacuje. Něco podobného se děje i v náboženství. Zde se odklon od reality každodenního života označuje jako povznesení. Je nutné si ale uvědomit, že realita každodenního života si i přes to nechává své výsadní postavení a to hlavně díky jazyku, který nás pevně ukotvuje.⁵

³ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 9 – 25.

⁴ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 25 – 29.

⁵ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 29 – 31.

Jak už bylo řečeno, realitu každodenního života sdílíme s ostatními, a to tváří v tvář druhému člověku. Druhý nám je tak představován v přítomnosti, kterou oba sdílíme. Ovšem i přes setkání tváří v tvář neustále používáme typizační schémata, skrze která druhého vnímáme a klasifikujeme se tak navzájem. Díky těmto schématům můžu druhého vnímat jako muže, obchodníka,...atd. Sociální realita je tedy nepřetržitý sled typizačních schémat, které jsou tím přesnější, čím blíže jsem v situaci tváří v tvář.⁶

Lidské vědomí je schopno objektivizace, což se poté projevuje v činnostech lidí a tvoří prvky společného světa. Realita každodenního života je poté těmito objektivizacemi naplněná a tyto objektivizace umožňují její existenci. Zvláštním případem objektivizace je jazyk, který se dá definovat jako systém zvukových znaků. Realita každodenního života je tedy hlavně život s jazykem a prostřednictvím jazyka. Jazyk nám navíc pomáhá zpřítomnit věci, které nejsou tady a teď.⁷

Jazyk je také schopný realitu transcendovat a vytvářet tak symboly, kterými je tohoto přesahu dosaženo. Nejdůležitějšími symboly tohoto druhu jsou poté náboženství, filosofie, umění a věda. Tyto symboly jsou odpoutané od tady a teď, ale právě díky jazyku je můžeme přitáhnout zpět a předkládat je jako objektivně reálné prvky každodenního života.⁸

Vytváříme si tak klasifikační schémata, díky kterým poté rozlišujeme předměty. Tyto předměty poté hromadíme a utváříme si sociální zásobu vědění, která je nám předávána z generace na generaci a kterou využíváme v rutinních činnostech, takže si její využití už ani neuvědomujeme.⁹

⁶ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 34 – 38.

⁷ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 39 – 44.

⁸ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 45.

⁹ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 45 – 46.

Autoři také píší o tom, že člověk nemá žádné přirozené prostředí, které by pro něho bylo typické, a proto si vytváří sociální řád. Tento řád není dán biologicky, je to produkt lidské činnosti. Veškerá lidská činnost pak podléhá habitualizaci, což je vlastně ustálené opakování činnosti, díky níž můžeme jednat. Pokud bychom ale byli odtrženi od sociální interakce, došlo by k institucionalizaci. Při tom dochází k typizaci, čehož využívají instituce. Ty mají své dějiny a řídí lidské jednání, konkrétně tak, že předem stanovují vzorce chování, které našemu jednání předurčují jeden směr, ze všech možných.¹⁰

Instituce jsou tedy prožívány jako objektivní realita, přičemž jejich objektivitu vytvořil člověk a jazykem tomuto objektivovanému sociálnímu světu vtiskl logiku.¹¹

Dále se autoři v knize zabývají lidským vědomím, které je schopné uchovat jen část lidských zkušeností. Hovoří také o skupinové paměti, kdy se vzpomínky ukládají do jakéhosi skupinového vědění. Aby se poté tyto zkušenosti mohli legitimizovat a dále předávat, slouží jazyk.¹²

Naše společnost je vystavěna ze třech aspektů, které autoři označují jako externalizace, objektivace a internalizace. Tyto aspekty po sobě časově navazují, což můžeme vidět v průběhu lidského života. Jako první je proces internalizace, kdy se učíme správně pochopit druhé. Pochopení druhých je poté východiskem k pochopení světa jako společné reality. Do společnosti se pak jedinec plně zařadí díky procesu socializace. V první fázi hrají nejdůležitější roli významní druzí, kteří mají socializaci na starost. Tito významní druzí ovlivňují naši socializaci také tím, že na nás přenášejí své postoje, se kterými se identifikujeme.¹³

¹⁰ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 51 – 58.

¹¹ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 63 – 67.

¹² Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 70 – 73.

¹³ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 128 – 130.

Po úspěšném zvládnutí primární socializace nastává socializace sekundární, která je spojena s dělbou práce. Touto socializací se převážně myslí nabývání vědění, které je nutné pro určitou roli. Věděním se myslí schopnost chápat a umět používat jednak slovní zásobu vhodnou k dané roli, ale také umět vnímat tiché dohody, postoje a emoční zbarvení.¹⁴ Za úspěšnou a celistvou socializací pak považujeme dosažení vysoké míry symetrie mezi objektivní a subjektivní realitou.¹⁵

Sociální konstrukce reality dle Kabeleho

Teorie sociálního konstruování Kabele rozvíjí ještě o pojem semiotizace. Tímto pojmem myslí naše snažení porozumět okolnímu dění. Toto dění je poté mnohvrstevnaté, což znamená, že se snažíme porozumět nejen sami sobě, ale i ostatním. Děje se prostřednictvím komunikace, ale také prostřednictvím interakce ve světě.¹⁶

Semiotizaci poté rozděluje na explicitní a implicitní. Explicitní jsou ty, díky kterým komunikujeme a běžně je využíváme. Implicitní jsou poté ty, se kterými primárně nekomunikujeme, ale přesto jsou pro nás nutné. Nesou totiž význam sami v sobě a přispívají k porozumění dění. Obě tyto části se vzájemně propojují a vytváří celý proces semiotizace.¹⁷

Další věc, která nám pomáhá porozumění, je argumentace. Díky argumentaci spojujeme souvislosti a nahlížíme do problémů, odpovídáme si na otázky jak se děje svět, jak by se mohl nebo měl dít. Také nám přináší odpovědi na otázky, jaký to vše má smysl a celkově nám napomáhá k plnému porozumění.¹⁸

Nová porozumění nejlépe reprezentuje metafora či vyprávění, které společně s argumentací spadá pod semiotizaci a Kabele je souhrnně označuje jako semiotické možnosti, které jsou dynamikou porozumění.¹⁹

¹⁴ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 136 – 137.

¹⁵ Srov. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 161.

¹⁶ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 91.

¹⁷ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 97.

¹⁸ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 131.

¹⁹ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 131.

Celé sociální konstruování Kabele popisuje v podobě dvou procesů, a to narativizace a institucionalizace. Narativizace je zdrojem světa příběhů a institucionalizace jim poté udává pravidla. Oba tyto principy jsou na sobě závislé a oddělit je lze pouze pomocí abstrakce. Narativizace je víceúrovňová. Produktem prvotní narativizace jsou bezprostřední zážitky, druhotná narativizace pak tyto prvotní zážitky zobecňuje do podoby historek. Posledním stupněm je pak umocnění těchto vyprávění v podobě biografí a historií. A právě tyto biografie a historie dávají jedincům a skupinám totožnost, díky které se poté mohou vymezit vůči okolnímu světu a najít si své místo.²⁰

1 Víra

„Být věřícím neznamená navždy odhodit břemeno palčivých otázek. Někdy to znamená vzít na sebe kříž pochybností a i sním Jež věrně následovat. Síla víry není v neotřesitelnosti přesvědčení, nýbrž ve schopnosti unést pochybnosti, nejasnosti, snášet tíhu tajemství – a přitom zachovat věrnost a naději.“²¹

1.1 Co znamená věřit

Víra, tak jak jí rozumí Halík, je jakási schopnost vnímat skutečnost jako oslovení. Je to snaha naslouchat, naučit se porozumět a být připraven odpovídat. Víru vidí jako nejvzácnější možnost, kterou lidství nabízí: žít svůj život jako dialog.²²

²⁰ Srov. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 159 – 165.

²¹ HALÍK, T. *Dotkni se ran. Spiritualita nelhostejnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 24.

²² Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 14.

Víra je pro něho také síla, která napomáhá přejít z monologu v dialog. Člověk sám o sobě má totiž tendenci chápat svůj život jako sebevyjádření a sebeuskutečnění. V dnešní době je zcela běžné hodnotit život podle svých úspěchů či neúspěchů, podle svého vkusu. A naše kultura stále a čím dál tím více, přispívá k tomu, abychom se ze zaujetí sami sebou nikdy nevymanili. Víra je ale pravým opakem. Nutí nás k zamyšlení se nad tímto způsobem života, učí nás naslouchat a povzbuzuje nás, abychom překročili hranice svých vlastních zájmů. Víra nás také vede k tomu, abychom se na svůj život podívali z určitého nadhledu, abychom pocítili pohled Boží a vstoupili na chvíli tam, kde jsme svobodní od sebe a vidíme se opravdu „shora“.²³

Víra ale není pouze záležitost božská, je to setkání božského a lidského. Můžeme se na ni koukat shora – jako na dar Boží nebo jako na předmět, Zjevení, které se odehrává v Písmu a Tradici. Zrovna tak je ale oprávněný pohled zdola. To znamená, že se zaměříme na člověka. Na to, jak přijímá milost víry, co v něm vyvolává, jaké jsou podmínky pro jeho otevřenost pro dar víry a také na jaký základ víra dopadá.²⁴

*„Já nevěřím proto, že je víra k něčemu dobrá, nýbrž prostě proto, že jsem přesvědčen, že to, čemu věřím, je pravda.“*²⁵ Halík jednoznačně odmítá hovořit o víře jako o nějakém zboží, které je nám nabízeno. Věří, protože pochopil jisté věci a zároveň přijal důsledky, které z toho plynou. A pokud někdo věří spíše z jakéhosi kalkulu, pravda je mu velice vzdálená.²⁶

Halík se ve svých knihách zabývá také tvrzením Josepha Ratzingera. Ten vidí víru jako cestu, která je i pro věřícího spojena s neustálým hledáním.²⁷ *„K víře patří životní cesta – v co věřím, se na ní postupně experimentálně ověřuje a vyjevuje ve své celistvosti jako smysluplné.“*²⁸

²³ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 15.

²⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 16.

²⁵ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 32.

²⁶ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 32 – 33.

²⁷ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly, Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 100.

²⁸ HALÍK, T. *Divadlo pro anděly, Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 100.

Ač by se mohlo zdát, že ve víře máme jistotu, není tomu tak. Víra je totiž otevřenost vůči Nepochopitelnému v tázání, v hledání, někdy dokonce i v slzách a protestu. Je to odvaha nespokojit se s prvoplánovými vysvětleními. Ale pozor, na druhé straně rozhodně nejsme majiteli pravdy. Pokud věříme, že Kristus je pravda a pokud vyznáváme, že v Krista věříme, pak tím přiznáváme, že my nejsme Kristus a tudíž nejsme pravda.²⁹

„Nemohu se ubránit myšlence, že Boha příliš nezajímá, zda v něho věříme. Velmi mu však záleží na tom, zda ho milujeme.“³⁰

Tímto výrokiem měl Halík spíše na mysli, že věřit neznamená pouze být přesvědčen o existenci Boha. To, podle čeho nás bude Bůh soudit, nejsou naše názory, ale povaha a míra naší lásky. Nejde tedy o to být skálopevně přesvědčen o svých názorech, jde o víru, která je bytostně spojena s láskou.³¹ Být křesťanem tedy neznamená přijmout určitý světový názor, ale milovat Boha.³² Víra bez lásky je nenaplněná a často je pak projekcí našich přání či obav.³³ *„Véra bez lásky je mrtvá, je jako sůl, která pozbyla své slanosti – k ničemu se už nehodí, než aby byla vyhozena ven a lidé po ni šlapali.“³⁴*

Láskou se ovšem nemyslí to, že si z Boha uděláme předmět lásky. Bůh totiž není předmět, a pokud bychom ho tak vnímali, vedlo by to k idolatrii. Boha nemůžeme milovat stejně, jako milujeme člověka, protože Bůh není před námi a nemůžeme ho vidět. Ani víra neukazuje Boha, vírou můžeme pouze vidět svět v Bohu.³⁵

²⁹ Srov. HALÍK, T. *Dotkni se ran. Spiritualita nelhostejnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 160.

³⁰ HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 44.

³¹ Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 44.

³² Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 45.

³³ Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 44.

³⁴ HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 44.

³⁵ Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 45.

Jak jsme si tedy řekli, Boha nemůžeme „vidět“ a ani ho „neznáme“. Jsme-li ale naší vírou plně otevřeni, pak je náš vztah, naše láska k lidem a světu jiná, než pouze láska světská.³⁶ „*Kdo opravdu existenciálně „počítá s Bohem“, je v lásce svobodnější: jeho láska k světu a lidem je zbavena úzkosti a křečovitosti vyplývající z lpění.*“³⁷

1.2 Víra a pochybnost

V této kapitole se pokusím alespoň částečně rozkrýt jednu z Halíkových myšlenek o víře. Pokusím se popsat, co Halík myslí, když ve svých knihách píše o pochybnosti a chvění.

Velice často u Tomáše Halíka můžeme nalézt téma chvění a pochybností víry. I on sám takovým podivuhodným chvěním prošel a není divu, vždyť to, že se naše srdce chvěje, znamená, že není z kamene.³⁸ „*To, že naše víra (v nejširším možném smyslu tohoto slova) není neochvějná, může znamenat prostě to, že je živá.*“³⁹

Jak dál Halík píše, jeho víra se chvěje stále, ovšem nepředstavujme si pod tím projev krize či nějaké dvojakosti. Jeho víra se chvěje Tajemstvím, chvěje se studem a pomyšlením na vlastní slabosti. Chvěje se ale také nechutí a strachem z lidí, které označuje jako „majitele pravdy“, jako lidé černobílého vidění.⁴⁰

³⁶ Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 50.

³⁷ HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 50.

³⁸ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 12.

³⁹ HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 12.

⁴⁰ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 12 – 13.

Budiž ale řečeno předem a jasně, to co Halík nazývá pochybností či chvěním víry, rozhodně není pochybností o Bohu, o jeho existenci.⁴¹ „*Je to spíš vědomí problematickosti, nedostatečnosti, podmíněnosti a ohraničenosti všeho lidského vnímání a vyjádření Skutečnosti, která nás radikálně přesahuje.*“⁴² Je to také obava, abychom svými jednoznačnými názory a „pravdami“ neudělali z Boha modlu a zároveň neodsoudili náboženskou zkušenost těch druhých. A právě především v tomto kontextu můžeme chápat Halíkovu chvějící se víru.⁴³

„*Věříme –li, že Kristus je pravda a vyznáváme-li, že v Krista věříme, pak tím samým přiznáváme, že my nejsme Ježíš Kristus, že my nejsme pravda – a musíme proto také odolávat pokušení si hrát na Pravdu a na monopolní majitele pravdy.*“⁴⁴

Co si tedy ale představit pod onou náboženskou pochybností, když ne právě otázky tážající se po existenci Boha? Podle Halíka se pochybnosti vztahují převážně ke třem oblastem:⁴⁵

„*Zaprvé: Pochybují o možnosti jakkoliv racionálně pochopit a „odvysvětlit“ napětí mezi představou dobrého Boha a realitou zla a utrpení ve světě. Zadruhé: Uvědomují si ohromnou propast mezi nepochopitelností Boží a všemi lidskými prostředky vyjádřit toto tajemství v určité náboženské řeči, představách a pojmech. Zatřetí: Uvědomují si neshodnost jasně rozlišit v mnoha konkrétních případech lidskou a Boží vůli, oprostít se od lidských zaujatostí a předsudků a říci: právě tak to chce Bůh.*“⁴⁶

Halík dále uvádí, že ač se může zdát, že pochybnost je lidská slabost, zatímco víra je dar Boží, není tomu tak. Alespoň on sám chápe pochybnosti jako něco, co v nás probouzí Bůh sám. Tato vložená pochybnost nás nemá chránit před Božím nárokem, ale před modloslužbou.⁴⁷

⁴¹ HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 13.

⁴² Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 12 – 13.

⁴³ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 13 – 14.

⁴⁴ HALÍK, T. *Dotkni se ran*, s. 160.

⁴⁵ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 46.

⁴⁶ HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 46.

⁴⁷ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 47 – 48.

Pochybnosti a kritické otázky jsou zcela přirozenou součástí „lidské víry“ a možná právě tyto kritické otázky uvolňují prostor pro milosti víry. Možná že právě neustálé chvění a otázky nám pomáhají neupadnout do náboženských jistot a pravd, kvůli nimž neslyšíme Boha v jeho mlčení.⁴⁸

Co se týče pochybnosti v lidském aktu víry, jde spíše o kritický pohled na to, jak se my k Bohu vztahujeme a jakou představu si vytváříme. Taková pochybnost je tu pak proto, abychom se vyhnuli omylu. Abychom si nepletli například kulturně či historicky ovlivněné náboženské představy s Tajemstvím, které tyto představy přesahuje.⁴⁹

„Kdyby víra na své cestě ztratila svou sestru pochybnost, přestala by být hledáním a tázáním, mohla by poklesnout na bezduchou náboženskou praxi, ritualismus a ideologii.“ „Víra a pochybnost musejí kráčet spolu a vzájemně se podírat, nechtějí-li se z toho úzkého, chvějícího se mostu, který dnes nemohu obejít, zřítit do bažin fanatismu či beznaděje.“⁵⁰

Halík a jeho myšlenky o pochybnostech a chvění víry, částečně vycházejí z myšlení Jana Pavla II. I on ve svých prohlášeních často mluvil o nebezpečí víry, která je bez rozumu, přemýšlení a filozofické reflexe. Neopomíjel však také zdůraznit nebezpečí racionality, která jakoby neslyšela etické aspekty, které z víry vycházejí. Proto je nutné, aby víra a pochybnost byly navzájem kompatibilní, aby se korigovaly, ale také aby byla jedna druhé oporou.⁵¹

O víře a Bohu budeme mít vždy určité pochybnosti a naše víra se bude chvět. Nikdy nebudeme schopni pochopit Boha v jeho plnosti. Budeme ho vidět vždy lidsky a tedy nedostatečně.⁵²

„My přece nejsme vosk, do něhož se mechanicky a dokonale obtiskuje Boží tajemství. Zjevení otevírá cestu k Tajemství, ale neruší ho a neničí.“⁵³

⁴⁸Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 48.

⁴⁹Srov. DOSTATNÍ, T., HALÍK, T. *Smířená různost*. Praha: Portál, 2011, s. 120.

⁵⁰HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 48 – 49.

⁵¹Srov. DOSTATNÍ, T., HALÍK, T. *Smířená různost*. Praha: Portál, 2011, s. 123 – 124.

⁵²Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 47 – 48.

⁵³HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 48.

Ve svých názorech Halík několikrát zmiňuje také psychologii. Ve spojitosti s pochybnostmi se odvolává na hlubinnou psychologii Carla G. Junga. Podle Halíka ti nejvíce nesnášenliví a fanatičtí věřící jsou sami plní pochybností a bojují sami se sebou. Bojují se svými pochybnostmi, které nechtějí a nedokážou přijmout. Proto si je následně promítají do druhých, kde pak bojují se svým vlastním stínem.⁵⁴

Abychom mohli předcházet náboženskému fanatismu, musíme si uvědomit, že kritické otázky a pochybnost k víře patří a rozhodně naše osobní víra nesmí mít absolutní nároky. Protože ne na všechny otázky v tomto životě můžeme dostat úplné odpovědi.⁵⁵

Na druhou stranu být věřícím rozhodně neznamená úplně odhodit tíhu palčivých otázek. Naopak, někdy to znamená vzít na sebe kříž pochybností a uvědomit si, že síla víry není v neotřesitelnosti přesvědčení, ale ve schopnosti unést pochybnosti a zároveň si zachovat věrnost a naději.⁵⁶

1.3 Bůh jako tajemství

Mnoho lidí klade nejen kněžím otázky typu zda existuje Bůh. Čekají jistě jasnou odpověď, ano nebo ne. Je to dáno i tím, jak si lidé Boha představují. Ale Bůh, o němž mluví Písmo a křesťanství, není rozhodně nadpřirozená bytost. Je to tajemství, které je základem a hlubinou veškeré skutečnosti.⁵⁷

⁵⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 53.

⁵⁵ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 54.

⁵⁶ Srov. HALÍK, T. *Dotkni se ran, spiritualita nelhostejnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 24.

⁵⁷ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 57.

Každý kdo je uváděn do víry, musí být jasně seznámen s tím, že vstupuje do světa tajemství a hloubky, že Ježíš není „kamarád“ s kterým si mohu popovídat a Bůh není „taťka“, kterého reprezentují příslušní církevní „tatíkové“.⁵⁸ Pokud nechceme klamat je i sami sebe, musíme hned na začátku říci, „ že Bůh přebývá v nedostupném světle, že modlitba je tichem pro Tajemství a víra je cestou respektování tohoto tajemství a sžívání se s ním jakožto s tajemstvím a že jakýkoliv křik „už to mám“ je jen důkazem toho, že jsem sešel z cesty.“⁵⁹

Kdyby byl svět neotřesitelný, kdyby byl plný jistot, které jsou dostupné našemu rozumu, neměli bychom zde o čem hovořit. Ovšem náš svět takový není, náš svět je plný mnohoznačností a nejistých situací. A i právě proto je tu víra.⁶⁰ „Její poslání je naučit nás žít s tajemstvím.“⁶¹ Víra, naděje a láska jsou ony aspekty, které nás vedou k trpělivosti vůči Bohu. Jsou to jakési způsoby, které nám pomáhají vyrovnat se s Boží skrytostí.⁶² „Bůh je ve světě „přítomen“ a „viditelný“ v aktech víry, lásky a naděje věřících lidí, nikoliv jako nějaká jinak uchopitelná entita.“⁶³

Když Halík používá slovo Bůh, myslí tím hlavně ono vrcholné tajemství, ono Neznámo. Pokud nevíme jak je Bůh a co je Bůh, a přesto nás naše víra, naděje a láska utvrzují, že Bůh je, pak se tím mění náš vztah ke skutečnosti. Svět je pro nás najednou něčím co už nemůžeme přehlédnout, začínáme totiž počítat s novým rozměrem skutečnosti – s absolutním tajemstvím, které nemá dno.⁶⁴ „Nevěřím v boha skutečnosti či mimo skutečnost, nýbrž v Boha jako hlubinu skutečnosti.“⁶⁵

⁵⁸ Srov. HALÍK, T. *Noc zpovědníka, Paradoxy malé víry v postoptimistické době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 69.

⁵⁹ HALÍK, T. *Noc zpovědníka, Paradoxy malé víry v postoptimistické době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 72.

⁶⁰ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 10 – 11.

⁶¹ HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 11.

⁶² Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 11.

⁶³ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 79.

⁶⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 60.

⁶⁵ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 68.

To, že taková skutečnost nemá dno, můžeme chápat tak, že je radikálně otevřená. A tedy i my bychom měli zůstat otevření a pozorní vůči Tajemství. Tajemství se nemůžeme zmocnit, nemůžeme ho vlastnit. Můžeme být ale otevření a vědět, že tajemství není neživé či slepé ono.⁶⁶

Jak Halík uvádí, Bůh je radikálním Tajemstvím, zůstává lidem skrytý, vymyká se našim slovům. Na druhé straně napomáhá otevřít lidskou přirozenost, protože vstupuje do dějin jako vtělené Slovo.⁶⁷

Říká-li Halík, že věří v Boha, má tím na mysli něco více než pouhou deklaraci jeho osobních názorů na Boha. Jak sám píše, jeho víra je spíše jakýmsi značením směru, cesty, pohybu: „*věřím a svou vírou vcházím do Tajemství, které se nazývá Bůh.*“⁶⁸

⁶⁶ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 62.

⁶⁷ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 71 – 72.

⁶⁸ HALÍK, T. *Noc zpovědníka, Paradoxy malé víry v postoptimistické době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 74.

2 Nevíra

Teologové dlouhou dobu hledali příčiny nevíry. Byli přesvědčení, že nevěřící jsou lidé proto, že nejsou schopni či ochotni přijmout argumenty, které mluví o existenci Boha. Nevěřícími ale můžeme být také proto, že nejsme ochotni přijmout morální nároky, které se k přijetí víry váží.⁶⁹

Velký obrat v diagnóze nevíry nastal po Druhém vatikánském koncilu. Na něm byli totiž za hlavní viníky ateismu označeni sami křesťané. Ti totiž nebyli schopni před nevěřícími vydat o své víře dost věrohodné svědectví, naopak spíše nevěřící ještě pohoršili svým „antisvědectvím“. Ale možná ještě větší překážkou na cestě uznání Boha byla teologie a spiritualita, která často produkovala až patologické představy o Bohu.⁷⁰

Halík si ovšem myslí, že největší problém a překážka pro přijetí Boha spočívá v tom, že nevěřící už svého boha mají. A to právě toho, v něhož nevěří. Nevěřící je obvykle takový člověk, který odmítá představu boha, ale ve své podstatě odmítá představu boha, kterou si sám vytvořil. Takovéto představy nalezneme i u věřících, ale převážně u nevěřících. Tyto věřící a nevěřící pak rozlišuje pouze to, že jedni tuto „nadpřirozenou bytost“ považují za realitu, zatímco ti druzí za pouhý výmysl.⁷¹

2.1 Ateismus

Tak jako pojem náboženství označuje ohromnou škálu postojů a směrů, tak i pojem ateismus nesmíme zobecňovat. Není víra jako víra a to samé platí i o ateismu, není ateismus jako ateismus.⁷²

⁶⁹ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 54.

⁷⁰ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 54 – 56.

⁷¹ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 56 – 57.

⁷² halik.cz. *Není ateista jako ateista*. [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

Na druhém Vatikánském koncilu církev uznala, že tradiční křesťanské pojetí ateisty, jako člověka s nějakým morálním či intelektuálním deficitem, je špatné a neudržitelné. Svět je totiž ambivalentní, a pokud někdo žije svět bez Boha, může k tomu mít spoustu důvodů a jeho volba může být poctivá a subjektivně čestná. Není proto nutné, aby se křesťané obávali ateismu nebo aby si ho jakkoliv demonizovali.⁷³

Hlavní rozdíl mezi ateismem a vírou je podle Halíka trpělivost. Je totiž až zarážející, jak ateismus rychle dokáže být hotov s tajemstvím, kterému říkáme Bůh. Halík neříká ateistům, že nemají pravdu, ale že jim schází trpělivost. Také s nimi hovoří o jejich pravdě, která je podle něho nedopovězená. To znamená, že je svou nejvlastnější povahou otevřena vůči Tajemství, které se má celé zjevit až na konci věků.⁷⁴

„*Neříkám ateistům, že nemají pravdu, nýbrž že nemají trpělivost, říkám jim, že jejich pravda je nedopovězená pravda.*“⁷⁵ Na druhou stranu Halík ihned dodává, že i pravda věřících je nedopovězená, protože svou povahou je otevřena Tajemství. A právě proto se věřící musí vyvarovat triumfalismu. I ten, který o sobě hovoří jako o nevěřícím, nemusí být hluchý či němý vůči oslovení z hloubky života samotného. Možná toto oslovení vnímá, jen na tuto otázku odpovídá jinak než věřící křesťan.⁷⁶

Dalo by se říci, že ateismus je absolutizací negativní teologie. Ateismus i negativní teologie mají společnou cestu, ovšem cíl se poněkud liší. Když totiž oba tyto proudy stanou před posledním tajemstvím, musí si zvolit.⁷⁷ „*Ateismus volí nevíru, agnosticismus zůstává u pochybností, víra však musí jít dál.*“⁷⁸

Častým prohlášením ateistů je, že Bůh není. Halík však oponuje a říká, že Bůh tu ještě není. Není tu ještě stejně, jako tu není ještě budoucnost, ke které si i přes to vztahujeme a počítáme s ní. Kdybychom nepočítali s budoucností, jako bychom nežili.⁷⁹

⁷³ Srov. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 67.

⁷⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 106.

⁷⁵ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 106.

⁷⁶ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 106- 107.

⁷⁷ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 108.

⁷⁸ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 108.

⁷⁹ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 111.

2.2 Vhled do historie ateismu

Ateismus byl nejprve oblíbeným „adrenalinovým sportem“ francouzské elity. Ta si zahrávala s myšlenkou, že Bůh neexistuje. Doba osvícenství byla celkově fascinována ideálem dospělosti a emancipace, byla také odmítána představa Boha jako patriarchálního monarchy ve jménu svobody člověka.⁸⁰ Pro osvícence byla důležitá idea tolerance, a proto odmítali, že by hereze měla být zločinem a požadovali svobodu i v náboženských otázkách.⁸¹

Osvícenský ateismus byl nejprve vzrušující drogou vyvolených. Nabízel jim totiž pocit vlastní božskosti.⁸² „*Je to bůh coby kontrolor morálky, v něhož zkouší osvícenští vzdělanci nevěřit – a vzrušuje je zvědavost, co s nimi toto zabití boha ve vlastním svědomí nakonec udělá.*“⁸³ Chtějí si vyzkoušet pocit, kdy je vše dovoleno. Ale kým povoleno, když Bůh morálky je mrtev?⁸⁴

V době osvícenství se objevuje také Ludvík Feuerbach se svou diagnózou náboženství.⁸⁵ Základní myšlenka jeho teorie projekce je na první pohled jednoduchá. „*Podstata boha není nic jiného než podstata člověka abstrahovaná od člověka a postavená mimo něho.*“⁸⁶ Feuerbach věřil, že neexistuje žádné nadpřirozeno a náboženství tak nemá žádný nadpřirozený základ. Byl přesvědčen, že je to záležitost pouze lidská. Člověk není podle něho obrazem božím. Bůh je naopak vytvořen člověkem podle lidských obrazů a podobenství.⁸⁷

⁸⁰ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 113.

⁸¹ Srov. JANDOUREK, J. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada, 2010, s. 32.

⁸² Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 113.

⁸³ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 113.

⁸⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 113.

⁸⁵ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 114.

⁸⁶ NETOPILÍK, J. *Ludvík Feuerbach*. Praha: Horizont, 1973, s. 15.

⁸⁷ Srov. NETOPILÍK, J. *Ludvík Feuerbach*. Praha: Horizont, 1973, s. 15.

V 19. století ateismus výrazně přispěl k vytvoření kultury narcismu. Feuerbachova teorie o projekci nepřinesla výsledek znovu nalezení harmonického lidství, nýbrž sebezbožňující ego.⁸⁸ Ovšem to není to nejnebezpečnější na narcismu, tím nejhorším je to, že lidé mohou ztratit, své skutečné já.⁸⁹

Jakousi „biblí“ moderního ateismu se stala kniha Sigmunda Freuda, *Totem a tabu*. Nejspíše tomu bylo tak proto, že tento mýtus vyjadřoval současný vztah evropské sekulární elity k Bohu a náboženství. Ti v sobě zabili Boha, po němž vznikla prázdnota, která v nich ale budila pocit viny a stesku.⁹⁰

Ateismus se také velice uplatnil s příchodem komunistické ideologie.⁹¹ „*Ateismus jako oficiální ideologie komunistických států byl idolatrií jak v teorii, tak i v praxi.*“⁹²

Marxistická podoba ateismu patří dnes k mrtvým bohům dvacátého století. Feuerbachova teorie a pojetí člověka se táhla celým osvícenstvím a naplno se projevila v humanistické psychologii. Ideálem humanistické psychologie je sebeuskutečnění člověka. V 70. letech ale humanistickou psychologii vystřídala psychologie transpersonální. Jejím ideálem a heslem bylo sebepřekročení. Po nějaké době se velmi oblíbeným stalo hnutí postmoderní spirituality, označované také jako New Age. Od této chvíle konkurentem křesťanství nebyl ateismus, ale gnosticismus.⁹³

Ateismu, stejně jako náboženství, nedokázal přinést odpovědi, které by pomohly pochopit hrůzy 20. století. Pozdější vyznavači Freuda přešli od terapie neurotických komplexů viny k zpochybnění kategorie viny jako takové. Kládli si otázku, jak může být člověk vůbec vinen. Ovšem s ohledem na tragédie 20. století začali myslitelé znovu otvírat téma viny, odpovědnosti, víry a etiky.⁹⁴

⁸⁸ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 115.

⁸⁹ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 115.

⁹⁰ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 115.

⁹¹ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 115.

⁹² HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 116.

⁹³ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 117.

⁹⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 117 – 118.

Je zajímavé, že v postsekulární době rozvíjí mnoho pragmaticky smýšlejících lidí dialog napříč hranicemi velkých náboženských komunit a církví. I věda, která bojovala proti náboženství, uznala hranice své interpretace skutečnosti. Na druhé straně i katolická církev opustila primitivní a doslovné chápání biblického textu.⁹⁵

Jak Halík ale píše, bylo by neuvážené se domnívat, že je ateismus mrtev. S ateismem bychom neměli být tak rychle hotovi, protože jsme z něho ještě zdaleka nedostali to, co je v něm cenného. Ve vztahu k ateismu musíme jít dál, až za horizont dialogu, který přinesl Druhý vatikánský koncil.⁹⁶

Novověký ateismus je dnes jakousi absolutizací negativní teologie. Jak už bylo řečeno, oba tyto proudy spolu mají část společné cesty, na které popírají výpovědi o Bohu. Tato cesta se ale na konec rozchází, a to před branou božského tajemství. Novověký ateismus se k Bohu na konci obrátí zády a agnosticismus zůstává uctivě stát.⁹⁷ „*Avšak negativní teologie neguje negaci, relativizuje relativismus, uvolňuje prostor víře k jejímu pokornému vstupu do Tajemství, případně kierkegaardovskému odvažnému saltu, skoku do srdce paradoxu.*“⁹⁸

Jakýmsi nástupcem ateismu lhostejnosti, se stal ateismus, který Halík nazývá jako lingvistický ateismus. Halík také dodává, že se nejedná až tak o ateismus, jako o agnosticismus. Tento lingvistický ateismus spočívá v „zabití Boha v jazyce“. Bůh už tedy není nepřítelem lidské svobody, ale je to přebytečné slovo.⁹⁹

⁹⁵ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 118.

⁹⁶ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 119.

⁹⁷ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 119.

⁹⁸ HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 119.

⁹⁹ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 120.

Dějiny ateismu nám ukazují, že ateismus má mnoho podob. Někdy navazuje na prorockou kritiku náboženské idolatrie a někdy ihned zaplňuje volné místo novými bohy. A právě toto je z teologického hlediska rozhodující. Ateismus se může stát spojencem víry, protože ukazuje na to, co je v náboženství strnulého. Problém ale je, že ateisté nevydrží čekat, nemají trpělivost a Boha nahradí jinými bůžky, kteří jsou často mnohem destruktivnější než primitivní formy religiozity, vůči kterým původně vystoupili.¹⁰⁰

U Feuerbacha a poté i u Marxe, je racionalistická a humanistická kritika náboženství doprovázena určitým typem gnosticizmu. Na místo tradičního Boha je dosazena nová varianta „božský Člověk“. A tedy nový člověk, který dokázal překonat náboženské odcizení a naopak realizoval svou společenskou podstatu. Marx později kritizoval náboženství a vnímal ho jako ideologii. Dobře ale věděl i o druhé stránce náboženství, o náboženství, které je výrazem protestu proti stávající společnosti a její bídě. Pozdější marxismus se ovšem upnul na negativní chápání náboženství, i když se sám stal náboženstvím svého druhu.¹⁰¹

2.3 Druhy ateismu

Jak už bylo řečeno, není ateismus jako ateismus. Halík rozlišuje několik druhů ateismu a jak sám uvádí, pokud mluví o ateismu, samozřejmě má na mysli ateismus jako myšlenkový systém a určitou intelektuální pozici. Druhy ateismu potom chápe jako „ideální typy“, jako myšlenkové modely, kterým v konkrétní realitě nic úplně neodpovídá. Je to dáno tím, že každý ateista má svůj styl ateismu.¹⁰²

¹⁰⁰ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 124.

¹⁰¹ Srov. HALÍK, T. *Vzýván i nevzýván, Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 101.

¹⁰² Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 68.

„Existuje lehkomyšlný ateismus, který prodává jako Ezau dědictví víry za mísu čočovice.“¹⁰³ Existuje také zapomenutí na Boha, které sebou přináší volný prostor. Ten je ale hned zaplněn náhradními bůžky všeho druhu. Je tu také pyšný ateismus, pro nějž „Bůh nesmí být“, aby nebylo zastíněno lidské ego.¹⁰⁴ „Existuje osvobozující ateismus, který se konečně zbavil domnělého boha, své vlastní projekce, již byl po léta tyranizován. Existuje i zarmoucený bolestný ateismus: rád bych věřil, ale je ve mně tvář v tvář mému vlastnímu utrpení i bolesti světa tolik hořkosti, že toho nejsem schopen.“¹⁰⁵

Je tu ještě ateismus vášně a lhostejnosti. Ateismus lhostejnosti se vyznačuje tím, že ho otázka Boha vůbec nezajímá. A nezajímá ho proto, že se nehodí do světa jeho vědeckých jistot a materiálních hodnot.¹⁰⁶

Ateismus vášně má dvě rozdílné podoby. Na jedné straně je vášně protestu a na straně druhé vášně hledání. Ateismus hledání spočívá v tom, že člověk výslovně hledá Boha, ale jelikož ho nemůže nalézt v ničem, co mu náboženství nabízí, prohlásí se za ateistu.¹⁰⁷

Tomáš Halík na svých webových stránkách celkem jasně vysvětluje, jak je to s jeho vztahem k ateismu a předkládá jakýsi slovník ateismu.

Za *nevěřící* označuje Halík lidi, kteří nevěří v Boha, nesdílejí náboženskou víru a přece ji u druhých respektují a nevidí v ní nic špatného. Na druhé straně i teologové nevěřící respektují nebo by alespoň měli. A to hned z několika důvodů. Tím prvním je, že víra je dar a nelze si ji vynutit. Dále, pokud člověk začne věřit, je to jeho svobodné rozhodnutí, na které má už od dob sv. Tomáše Akvinského právo. Svobodné přijetí víry je totiž zásadou katolické morální teologie. Posledním důvodem, proč by teologové měli respektovat nevěřící je ten, že nevěřící může mít pro své rozhodnutí nevěřit čestné důvody.¹⁰⁸

¹⁰³ HALÍK., T. *Vzdáleným nablízku. Vášně a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 64.

¹⁰⁴ Srov. HALÍK., T. *Vzdáleným nablízku. Vášně a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 64.

¹⁰⁵ HALÍK., T. *Vzdáleným nablízku. Vášně a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 64 – 65.

¹⁰⁶ Srov. HALÍK., T. *Vzdáleným nablízku. Vášně a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 132 – 133.

¹⁰⁷ Srov. HALÍK., T. *Vzdáleným nablízku. Vášně a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 133.

¹⁰⁸ halik.cz *Není ateista jako ateista* [online]
[cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

Dále existuje relativní ateista. Takový člověk odmítá určitou podobu teismu. „Většina soudobých křesťanských teologů včetně mne jsou a-teisty ve vztahu k naivnímu teismu (např. vůči představě „nadpřirozené bytosti za kulisami přírody či dějin“, vůči předmětnému pojetí Boha jako „jsoucna vedle jiných jsoucen“, případně vůči statickému pojetí Boha na základě řecké metafyziky a předkantovského „metafyzického realismu“).“¹⁰⁹

Člověk, který si je vědom toho, že neví, zda Bůh existuje, je podle Halíka agnostik. Teologové s agnostiky mohou do jisté míry souhlasit, vždyť i pro věřící je Bůh tajemstvím. I sv. Tomáš Akvinský říkal, že nevíme kdo nebo co je Bůh. Bůh se vymyká naší zkušenosti a projeví se v dějinách, skrze svět, který stvořil. Také negativní teologie, která vychází z mystiky říká, že o Bohu můžeme vypovědět jen to, co není. Pozitivní výpovědi mohou mít charakter pouze symbolu či podobenství. Ovšem ani agnosticismus není jeden. Existuje pokorně otevřený agnosticismus, který jsme mohli vidět u Václava Havla. Také je tu ale agnosticismus, který ono tajemství a nevědění absolutizuje a radikalizuje.¹¹⁰

¹⁰⁹ halik.cz. *Není ateista jako ateista*. [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

¹¹⁰ halik.cz. *Není ateista jako ateista*. [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

Naivní (fundamentalistický) ateista. Podle Halíka člověk, který věří, že ví, že Bůh není, že neexistuje. Do této definice spadá i část nových ateistů.¹¹¹ Noví ateisté zastávají názor, že se lidstvo docela dobře obejde bez Boha. Také kritizují Bibli a to převážně starý zákon, který je podle nich netolerantní.¹¹² Ale jak vidí ateismus samotní představitelé nového ateismu? „*Ateismus je pochopení, že neexistuje žádný věrohodný vědecký ani faktický důkaz existence boha, bohů nebo jiných nadpřirozených jevů a bytostí.*” Na otázku zda je ateismus nové náboženství odpovídají, že nikoliv. Náboženství interpretují tak, že se odkazuje na nadpřirozenou říši, kde Bůh je „ředitel“. Základy náboženství se předávají písemně a vyjadřují přání onoho „ředitele“. Ateismus podle nich naopak žádné svaté texty nemá, také nepřijímá žádné bohy a popírá existenci nadpřirozené říše. Zrovna tak neakceptují všemocného stvořitele, protože je k tomu nenuť žádný důkaz. Naopak zastávají rozumné zhodnocení přírody a světa, zatímco náboženství je prý jen výplodem lidské obrazotvornosti a fantazie.¹¹³

Někdo náboženství zcela ignoruje, protože otázky po smyslu života, tak jak je klade víra, považuje za zbytečné. Takového člověka Halík označuje jako apateistu, či náboženského analfabeta. Apateista náboženství ignoruje, ale neodmítl ho, protože se jím nikdy nezabýval.¹¹⁴

Jsou zde ale i lidé, kteří mají na náboženství razantnější názory, ty ale nejsou podloženy nějakou hlubší znalostí, jde pouze o předsudky. Takové lidi Halík nazývá vulgárními ateisty.¹¹⁵

¹¹¹ halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

¹¹² Respekt.cz. Halík: *Nový ateismus je kopii fundamentalismu.* [online]. [cit. 26.2.2016]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/zkumavka/halik-novy-ateismus-je-kopii-fundamentalismu>.

¹¹³ osacr.cz. *O ateismu.* [online]. [cit. 26. 2. 2016]. Dostupné na: <http://www.osacr.cz/o-ateismu/otazky-a-odpovedi/>.

¹¹⁴ halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

¹¹⁵ halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

Ještě tvrdší formou je militantní ateismus. Jeho zastánci považují náboženství za škodlivé, a proto se proti němu angažují. A to buď jako například Dawkins v propagandistických kampaních a prohlášeních nebo v násilném potlačování víry (např. nacistická likvidace Židů). Je přitom paradox, že militantní ateisté nebývají důslednými ateisty, ale fanatickými vyznavači pseudonáboženství.¹¹⁶

Ateista – antiklerikál je takový typ člověka, který odmítá církve a když už je rozčílen, odmítne i víru a Boha. Je tu ale problém v rozlišování mezi Bohem, vírou a církví. Lidé často vytýkají církvím, že nežijí dostatečně podle víry. To je sice legitimní požadavek, ale někdy jsou tyto požadavky přemrštěné a neberou v úvahu, že se církev sama považuje za spolek hříšníků, kteří prosí o Boží odpuštění.¹¹⁷

Ateista – kritik náboženských představ. Takový člověk buď zápasí s vlastními představami, o náboženství, církvi a víře, které jsou směšné a už se moc nevyskytují. Nebo naopak oprávněně kritizuje dětinské náboženské představy. Taková kritika ale teology potěší, protože napomáhá odstranit z náboženství strnulost. Dokud je ateismus kritický, může být víře velmi prospěšný.¹¹⁸

Za zarmouceného či protestujícího ateistu označuje Halík člověka, který by sice rád věřil, ale v konfrontaci s hrůzami a utrpením světa nemůže. Pro Halíka je takovýto typ nevěřících „nejlepší“ pro dialog. *„Ztrátu víry v Boha jako všemocného režiséra, plněního naše očekávání a představy o tom, jak by to mělo ve světě fungovat, považuji za nezbytnou fázi přechodu od náboženských iluzí a projekcí k zralé, dospělé víře. K víře, která je odvahou vstoupit do oblaku radikálního tajemství a vydržet paradoxy světa, vlastní pochybnosti a otevřené otázky, na něž nám ani věda, ani teologie konečnou odpověď nedá: Pravda je kniha, kterou ještě nikdo z nás nedočel do konce.“*¹¹⁹

¹¹⁶halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

¹¹⁷halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

¹¹⁸halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

¹¹⁹halik.cz. *Není ateista jako ateista.* [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

2.4 Ateismus jako spojenec víry

Jak by se mohlo na první pohled zdát, ateismus není hlavním protivníkem víry. Skutečným protikladem víry v biblickém smyslu je idolatrie, modloslužba. Víra biblických proroků vyhlásila boj ne proti ateismu, ale proti lidskému zhotovování bohů a uctívání bohů ze dřeva a stříbra.¹²⁰ „Proroci a mystici nás varují, abychom v náboženském myšlení, řeči a představách nezapomněli, že se stále pohybujeme v říši symbolů, které odkazují za sebe a nad sebe a které si nesmíme plést s tím, k čemu poukazují.“¹²¹

Naopak, podle Halíka je ateismus jakýmsi spojencem víry. Je třeba se totiž nejprve ptát, vůči jakému typu teismu je ta která ateistická kritika namířena. Pokud ateismus spočívá v rozbití primitivního teismu, může se stát velmi vítaným spojencem víry, protože ve své podstatě ničí modly. Tím se stává významným souputníkem negativní teologie.¹²²

Halík je přesvědčen, že lidé jako Kant, Feuerbach, Marx nebo Nietzsche prokázali křesťanství zatím nedocenené služby. Kde by totiž bylo křesťanství, bez jejich myšlení? Lze si bez konfrontace s nimi vůbec představit moderní křesťanskou teologii a filozofii? Pokud dnes slábne ateismus, mělo by to křesťany znepokojovat, protože ač pro ně může být ateismus sebe víc obtěžujícím, přeci jen je to i inspirace.¹²³

Nemusíme mít obavy, tím že ateisticky vyškrtáme Boha, se ho nezbavíme. Naopak mu možná otevřeme prostor a připravíme cestu pro skutečnou víru. Pro víru, kde není místo pro představy o Bohu jako předmětu, jsoucnu mezi jsoucnými. A právě ateismus takovéto představy boží a osvobozuje svět od strašidelných karikatur Boha, vytvořených projekcí lidských strachů a přání.¹²⁴

¹²⁰ Srov. HALÍK, T. *Vzývání i nevzývání, Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 98.

¹²¹ HALÍK, T. *Vzývání i nevzývání, Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 98 – 99.

¹²² Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 102. Smířená různost

¹²³ Srov. HALÍK, T. *Vzývání i nevzývání, Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 87.

¹²⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, Podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 103 – 105.

3 Vzájemný dialog

Ač žijeme na povrchu v propojeném světě, uvnitř nás rozděluje mnoho názorů a hledisek. Můžeme tedy žít opravdu společně, v dialogu?¹²⁵ Více než kdy jindy můžeme právě v dnešní době pozorovat zrod nových kontaktů mezi jednotlivci napříč celou planetou. Fakt komunikační globalizace sebou přináší příležitost a nutnost globálního dialogu, kdy kromě nejruznější výměny mezi kulturami, dochází také ke vzniku různě centrované univerzalistické koncepce. Jednoduše řečeno, neustále stoupají příležitosti k vzájemnému dialogu.¹²⁶

3.1 Halíkovo pojetí dialogu

O vzájemném dialogu mezi křesťany různých vyznání, mezináboženském dialogu a dialogu církve se společností už bylo řečeno mnoho slov. Dokonce tolik, že se z pojmu dialog stala až banální fráze. Pro Halíka je ale dialog bytostně spojen s vírou a s rozlišením víry a nevíry.¹²⁷

Právě v dialogu, který sebou přináší konfrontaci s různými názory a zkušenostmi, můžeme překročit to, co jsme již poznali. Nesmíme při tom ale zůstat pouze u tvrzení, že každý má svou pravdu. Za tímto tvrzením Halík vidí lacinou toleranci, která může zakrývat lhostejnost vůči pravdě druhého.¹²⁸ Dialog víry a ateismu tedy musí mít daleko hlubší podobu než jen pouhé přetloukání se argumenty. Může se stát obohacujícím pro obě strany.¹²⁹ „*Dnešní svět potřebuje něco víc než jen pouhou toleranci, potřebuje také určitou spoluúčast, dialog, sdílení hodnot. Porozumění a pokojné soužití není bez dialogu možné.*“¹³⁰

¹²⁵ Srov. MUNSHI S. Between Religious Xenophobia, Tolerance and Dialogue. In: *The World we want to live in: 14th Annual Forum 2000 Conference, Prague, October 10 -12, 2010: Conference report*. Prague: Forum 2000 Foundation, 2000, s. 328.

¹²⁶ Srov. POLÁKOVÁ, J. *Smysl dialogu*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 7.

¹²⁷ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 11.

¹²⁸ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 22 – 25.

¹²⁹ Srov. JANDOUREK, J. *Tomáš Halík. Ptal jsem se cest*. Praha: Portál, 2001, s. 212.

¹³⁰ HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 25.

Dialog si také nesmíme plést s misíí. Cílem dialogu je porozumět druhému a zároveň lépe pochopit sebe, poznat víru druhého a zároveň prohloubit tu svou. Hledat vzájemné obohacení je cesta, která může přinést něco nového, ale zároveň si musíme uvědomit, že se pohybujeme po tenkém ledě.¹³¹ „*Dialog odstraňuje předsudky a často ukáže, že to, v čem jsme si skutečně blízcí a v čem jsme si skutečně vzdálení, je něco zcela jiného než to, o čem jsme se při pohledu z dálky, zatíženém mnoha projekcemi, přáními či obavami, domnívali, že jsme si blízcí či vzdálení.*“¹³²

Halík často uvádí, že právě dnes k sobě věřící a nevěřící mají blíž než kdykoliv jindy. Tuto situaci poté vidí jako šanci pro obě strany, kterou by bylo hříchem nerozpoznat a nevyužít. Rozhodně to ale neříká z laciné touhy dojít ke smíru za každou cenu. Nejde mu o dialog pro dialog a nejde mu ani o laciný dialog, který si už předem stanoví cíle. Zároveň nechce nabízet nevěřícím nějakou cestičku k nezávaznému získání víry, jež by byla bez závazků. Na druhé straně nechce ani věřícím namluvit, že to, co je odlišuje, je tak relevantní a nejisté, že na to mají zapomenout a integrovat se do nevěřícího světa.¹³³

To, co Halík doopravdy motivuje k dialogu, je pohled na svět okolo nás. Má strach z víry, která ignoruje rozum a zrovna tak se obává rozumu, který pohrdá duchovním a mravním poselstvím víry. Právě v těchto dvou jednostrannostech vidí největší a nejaktuálnější problém dnešní doby.¹³⁴

¹³¹ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 39 – 46.

¹³² HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 86.

¹³³ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly, Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 30 – 31.

¹³⁴ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly, Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 31 – 32.

Je důležité si uvědomit, že pokud někdo říká či vyznává něco jiného než já, může to být prostě tím, že se dívá z jiného místa, jiné perspektivy, tradice a zkušenosti. To vše nám navíc vyjadřuje v jiném jazyce. Rozhodně to ale neznamená, že mám pravdu buď já nebo on. Je důležité se naučit respektovat množství různých stezek, jimiž lidé směřují k poslednímu tajemství. Halík věří, že ono tajemství přesahuje všechny představy a jména, které si s ním spojujeme.¹³⁵ „*Ano, věřím v jednoho Boha, otce všech lidí, na něhož nikdo z lidí ani „náboženských institucí“ a jejich profesionálů nemá „monopol“, důvěřuji, že On je konečným ústím i nejklikatějších řek, že k němu nakonec míří (přes všechny hranice různých náboženských systémů a kultur) cesty všech, kdo poctivě hledají a ctí poslední tajemství života, vedeni světlem svých tradic, své touhy po pravdě, svého svědomí a svého poznání.*“¹³⁶

V dnešní době se stále častěji mluví o tom, že všechna náboženství jsou v jádře stejná a stejně hodnotná. K tomuto tvrzení se ale Halík staví poněkud kriticky. Na to, že jsou všechna náboženství v jádru stejná, odpovídá ne. Jako religionista vidí spoustu rozdílů a pokud se nám něco jeví jako stejné, je to dáno spíše naším laickým pohledem.¹³⁷ „*Vidíme to tak, protože to tak chceme vidět a protože často nepřihlížíme dostatečně k různosti kulturních kontextů, nýbrž díváme se prizmatem vlastní kultury.*“¹³⁸

Co se týče tvrzení, že všechna náboženství jsou stejně hodnotná, říká upřímně, že neví. Tato otázka může být položena pouze Bohu a žádný člověk nezná všechna náboženství, aby je mohl srovnávat nebo hodnotit. Jediná situace, kdy Halík může odpovědět slovem snad, nastává tehdy, když vstupuje do dialogu s věřícími jiných náboženství. V dialogu je totiž nutné odložit své přesvědčení, že jsem vlastníkem celé Pravdy.¹³⁹

¹³⁵ Srov. HALÍK, T. *Dotkni se ran, Spiritualita nelhostejnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 14 – 15.

¹³⁶ HALÍK, T. *Dotkni se ran, Spiritualita nelhostejnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 15.

¹³⁷ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 81 – 82.

¹³⁸ HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 82.

¹³⁹ Srov. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 83.

3.2 Druhý vatikánský koncil jako cesta k dialogu

Druhý vatikánský koncil byl zahájen 11. října 1962 a podle odborníků znamenal nejvýraznější církevní reformu od konstantinovského obratu. Koncil se stal přelomovým převážně proto, že se církev rozhodla otevřít se modernímu světu a vnitřně se reformovat.¹⁴⁰

Koncil usiloval také o to, aby se uzavřela epocha euroamerické podoby křesťanství a aby byl zlomen její nárok na výlučnost. Pomoci měla různá opatření, jako například národní jazyk v liturgii, zvláštní ochota naslouchat hlasům východních církví nebo větší vnímavost pro problémy třetího světa. Církev si také uvědomila sebe samu jako církev světovou a snažila se to vyjádřit jak v nauce, tak v disciplinárních pokynech.¹⁴¹ Jedno z nejzásadnějších rozhodnutí byl dialog s vyznavači ortodoxního a protestantského pojetí křesťanství nebo dokonce s nekřesťanskými náboženstvími.¹⁴²

Druhý vatikánský koncil odstartoval dialog s moderní sekulární kulturou a sekulárním humanismem, ale také s agnostiky a ateisty. Ateismus už není chápán jako intelektuální omyl či hřích. Jeho příčina je spatřována v nedostatečně věrohodném svědectví církve.¹⁴³

Je zřejmé, že po koncilu církev změnila svou strategii coby kontrakultury a chápání církve jako obležené pevnosti, která se musí bránit, na strategii dialogu. Druhý vatikánský koncil ve svých výzvách tak otevřel cestu od katolicismu ke katolicitě.¹⁴⁴

I Halík se přiklání k tomu, že Druhý vatikánský koncil skutečně znamenal konec katolicismu a udělal jakýsi první krok na cestě ke katolicitě¹⁴⁵. „*Koncilní obrat znamená poznání a uznání, že jeden dějinně podmíněný kulturně-sociální tvar církve vyčerpal své možnosti, že jeden trend a styl prožívání a vyjadřování víry se ocitl ve slepé uličce.*“¹⁴⁶

¹⁴⁰ Christnet.cz. *Druhý vatikánský koncil změnil katolickou církev*. [online]. [cit. 12. 4. 2016]. Dostupné na: http://www.christnet.cz/clanky/5637/druhy_vatikansky_koncil_zmenil_katolickou_cirkev.url

¹⁴¹ Srov. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 345 – 346.

¹⁴² Christnet.cz. *Druhý vatikánský koncil změnil katolickou církev*. [online]. [cit. 12. 4. 2016]. Dostupné na: http://www.christnet.cz/clanky/5637/druhy_vatikansky_koncil_zmenil_katolickou_cirkev.url

¹⁴³ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 82 – 85.

¹⁴⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 91.

¹⁴⁵ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 92.

¹⁴⁶ HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 92.

3.2.1 Vybrané církevní dokumenty

K problematice mezináboženských vztahů se kromě teologů vyjadřují také konfesní hnutí a ekumenická seskupení. Dokumenty, které posléze vznikají, nejsou tak obsáhlé a odborné, protože slouží pro běžné věřící. Tato oficiální prohlášení reflektují a reagují na aktuální hnutí a svou autoritou napomáhají k dialogu.¹⁴⁷

Ecclesiam suam

Tato encyklika Pavla VI. byla podepsána 6. srpna 1964. Podle Pavla VI. je to dokument, který obsahuje to, co má podle jeho názoru církve dělat, aby byla věrná svému povolání a připravena na své poslání.¹⁴⁸

My se ale budeme zabývat její třetí kapitolou, pojmenovanou jako Dialog. Tato encyklika byla jakýmsi přípravným textem pro další důležitý dokument *Nostra aetate*.¹⁴⁹

Druhá světová válka značně otřásla hodnotovým systémem a základními principy západní kultury. Pavel VI. i církve si této skutečnosti byli vědomi a proto bylo nezbytné nově vymezit vztah církve k současnému světu. Pro církve to znamenalo hlubší sebezpoznaní.¹⁵⁰

Pavel VI. zdůrazňuje, že ač si je křesťan vědom svého postavení, nesmí ho to přivést do pokušení pýchy ve vztahu k těm, kteří skutečnost zjevení a vykoupení nesdílejí. „*Úkolem církevního společenství je spíše umožnit všem integrační cestou účast na spáse. K tomu je zapotřebí navázat dialog se společností, ve které se žije.*“¹⁵¹

Velmi důležité je zdůraznění chápání náboženství jako „dialogu mezi Bohem a člověkem“. Dialog musí směřovat k lásce ke všem lidem a podle Pavla VI. musí být jasný, laskavý a musí být doprovázen důvěrou vůči všem, kteří se ho účastní.¹⁵² „*Cílem dialogu podle encykliky Ecclesiam suam musí být společné hledání pravdy.*“¹⁵³

¹⁴⁷ Srov. HOŠEK, P. *Na cestě k dialogu*. Praha: Návrat domů, 2005, s. 119.

¹⁴⁸ [Radiovaticana.cz](http://radiovaticana.cz). *Proměnění Páně, výročí smrti Pavla VI. a 40 let encykliky Ecclesiam suam*. [online]. [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné na: <http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=2158>

¹⁴⁹ Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 65.

¹⁵⁰ Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 65.

¹⁵¹ PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 65.

¹⁵² Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 66.

¹⁵³ PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 66.

Nostra aetate

Nostra aetate je deklaráce o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím, která byla vyhlášena 28. října 1965. Latinský titulek znamená „V naší době“ a jedná se o první slova deklaráce.¹⁵⁴

Tento dokument je svou povahou mezináboženského dialogu velice důležitý. Celý tento dokument prošel několika změnami, ale ve finále se měl vztahovat ke všem nekřesťanským náboženstvím. Deklarace Nostra aetate odpovídá na stále se zvětšující zájem o náboženskou zkušenost lidstva. Ve své konečné podobě vyjadřuje hluboké přesvědčení církve, že všechny národy vytvářejí jedno společenství.¹⁵⁵

Nostra aetate také vyzývá k všeobecnému bratrství, které by se mělo stát důvodem k odmítnutí diskriminace vůči ostatním lidem.¹⁵⁶

„Nemůžeme se však obracet v modlitbě k Bohu, Otci všech, jestliže odmítáme chovat se bratrsky k některým lidem, stvořeným podle Božího obrazu. Postoj člověka k Bohu Otci a postoj člověka k bratřím lidem tak těsně souvisí, že Písmo praví: „Kdo nemiluje, Boha nepoznal“ (1 Jan 4,8).“¹⁵⁷

„Církev tedy zavrhuje jako cizí Kristovu smýšlení jakoukoli diskriminaci nebo jakékoli utiskování lidí pro jejich rasu nebo barvu pleti, sociální postavení nebo náboženství. Proto jde posvátný sněm ve stopách svatých apoštolů Petra a Pavla a snažně zapřísahá křesťany, aby „vedli mezi pohany vzorný život“ (1 Petr 2,12), a je-li možno, pokud záleží na nich, aby žili v pokoji se všemi lidmi. (14)((14/Srov. Řím 12,18.)) Tak budou opravdu dětmi svého Otce, který je v nebesích. (15)((15/Srov. Mt 5,45.))“¹⁵⁸

¹⁵⁴ Apha.cz. *Připomínka deklaráce Nostra aetate*. [online]. [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné na: <http://www.apha.cz/pripominka-deklarace-nostra-aetate>

¹⁵⁵ Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 66 – 67.

¹⁵⁶ Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 68.

¹⁵⁷ www.vatican.va, *Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím*. [online]. [cit. 11. 2. 2016]. Dostupné na: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_cs.html.

¹⁵⁸ www.vatican.va, *Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím*. [online]. [cit. 11. 2. 2016]. Dostupné na: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_cs.html

Dignitatis humanae

Dignitatis Humanae se nevzdává nároku na pravdivost křesťanského náboženství a zrovna tak se nevzdává povinnosti každého člověka hledat pravdu. Nové ale je, že v této otázce není prohlášena za kompetentní státní moc, protože rozhodnutí víry je zde vnitřním a svobodným rozhodnutím.¹⁵⁹

Toto právo vychází z lidské důstojnosti, která je jednak v souladu se zjevením, ale také s rozumem.¹⁶⁰ „Právo na náboženskou svobodu nevyplývá tedy ze subjektivní dispozice osoby, nýbrž ze samé její přirozenosti. Proto právo na tuto svobodu patří i těm, kdo neplní povinnost hledat pravdu a přidržet se jí.“¹⁶¹

Důležitost této deklarace se ukazuje právě dnes, kdy roste vědomí naléhavosti vzájemného dialogu, dialogu s odlišným a také různé sociální a humanitární problémy, o kterých jsme se již zmiňovali.¹⁶²

3.3 Setkání křesťanské víry a sekulárního humanismu

Otevřený sekulární humanismus je Halíkovi velmi blízký, protože v něm spatřuje naději. Naději vidí právě v jeho otevřenosti pro nevýslovné tajemství, které je někde hluboko v základech naší bytosti i skutečnosti vůbec.¹⁶³

Ovšem pokud mluví o sekulární víře, má na mysli víru, kde Bůh zůstává základem a zdrojem, kde není poznán, ale zároveň není vyloučen. Taková sekulární víra pak může být blíže tomu, co evangelia označují jako víra Boží, než víra pobožná, která vidí Boha pouze jako předmět víry.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Srov. RETHMANN, A. P. Druhý vatikánský koncil. In: *Máš před sebou všechny mé cesty, Sborník k 60. narozeninám Tomáše Halíka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 302.

¹⁶⁰ Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 70.

¹⁶¹ PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 70.

¹⁶² Srov. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 71.

¹⁶³ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 106.

¹⁶⁴ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 107.

Takováto sekulární víra, jež je základem demokratické kultury, nemusí být tak daleko od toho, co vírou míní Bible. Rozdíl je v tom, že místo v Boha se tu věří v člověka a ideály humanitní.¹⁶⁵ „Chtěl jsem ukázat, že je to v podstatě „táž víra“ – postoj, jímž se člověk stává pevným, spolehlivým, věrným, věrohodným, protože je zakoreněn hlouběji než ve svém malém, sobeckém, sebestředném já.“¹⁶⁶

Pokud mluvíme o možnosti vzájemného spolužití sekulárního humanismu a křesťanské víry, musíme předpokládat pochopení a uznání, že se potřebují navzájem. Oba tyto proudy jsou „bratři“, jejichž „matkou“ je Evropa a jichž „prarodiče“ jsou hebrejská víra a antická moudrost. Mají také společného „otce“, kterým je osvícenství. Humanismus je díky němu humanismem a též mu vděčí za přívlastek sekulární.¹⁶⁷

Právě v humanismu si člověk uvědomil, že je jen člověk a ne Bůh a má k dispozici jen lidskou perspektivu. Není tedy výlučným majitelem pravdy a to ani v případě, že se považuje za věřícího. Křesťané často sekulární humanismus kritizovali za to, že se příliš vzdálil křesťanské tradici a Bohu, že podlehl svodům zla. Ovšem ani křesťanství není bez poskvrny a často nedokázalo odolat nejrůznějším svodům.¹⁶⁸ Sekulární humanisté mohou kráčet s křesťany po stejné cestě za Boží imanencí. Humanisté tuší cosi božského v člověku, přesto často upadnou zpět k uctívání božstva Člověka.¹⁶⁹

Halík je přesvědčen, že křesťanská víra a sekulární humanismus patří k sobě a společně s kritickým racionalismem tvoří základ pro kulturu Západu. Tyto proudy se pak musí vzájemně doplňovat a korigovat. Kdyby tomu tak nebylo, byla by zde hrozba, že se víra změní v ideologii či nebezpečný fanatismus. Na druhé straně zase hrozí, že racionalita vyústí v cynický pragmatismus či obrovskou skepsi.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 107.

¹⁶⁶ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 107.

¹⁶⁷ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 112.

¹⁶⁸ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 113 – 114.

¹⁶⁹ Srov. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 108.

¹⁷⁰ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 115 – 116.

3.4 Oslovit hledající

„Ježíš vešel do Jericha a procházel jím. Byl tam jistý člověk, jmenoval se Zacheus. Byl to vrchní celník, velmi bohatý. Rád by uviděl Ježíše, jak vypadá, ale nemohl, protože tam bylo pln lidí a on byl malé postavy. Běžel napřed a vylezl na fíkovník, aby ho viděl, protože tudy měl procházet. Když Ježíš přišel k tomu místu, podíval se nahoru a řekl mu: „Zachee, pojd' rychle dolů; dnes musím zůstat v tvém domě.“ On rychle slezl dolů a s radostí ho přijal. Všichni, jakmile to uviděli, reptali a říkali: „Vešel jako host k hříšníkovi!“ Zacheus se zastavil a řekl Pánu: „Polovici svého majetku, Pane, dám chudým, a jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně!“ Ježíš mu řekl: „Dnes přišla do tohoto domu spása. Vždyť i on je potomek Abrahamův. Syn člověka přišel hledat a zachránit, co zahynulo.“ (Lk 19, 1 – 10)¹⁷¹

Tento příběh o Zacheovi Halík srovnává s počínáním křesťanů i občanů, převážně v naší zemi. Po pádu komunismu mohli věřící znovu veřejně vystoupit na veřejnost a svobodně se vyjadřovat. Vnímali tehdy spoustu lidí, kteří jim většinou fandili a tleskali. Nevšimli si ale lidí, kteří byli stejně jako Zecheus, „na stromech“. Lidí, kteří se nemohli nebo nechtěli přidat k zástupu nových věřících. Tito Zacheové byli hledající a zvědaví, současně si ale chtěli ponechat určitý odstup a nadhled. Nejspíše tázání a očekávání, pocit viny či plachosti nutil tyto lidi držet se stranou, ve skrytu fíkovníků.¹⁷²

Právě v příběhu o Zacheovi Halík spatřuje určité poslání, které ho vede k zájmu o lidi na okraji. Snaží se nabídnout porozumění a blízkost těm, kteří si zachovávají určitý odstup. Jak sám říká, mnohým lidem tito Zacheové dnešní doby připadají jako namyšlení či nadřazení. Ovšem jejich postoj nevyplývá z pýchy, ale spíše z ostychu a z vědomí, že nemají úplně zameteno před svým prahem.¹⁷³ Většinu svých knížek Halík adresuje právě těmto hledačům, ať se považují za věřící či nevěřící, nebo za nezařaditelné ani do jedné z těchto skupin.¹⁷⁴

¹⁷¹ HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 7.

¹⁷² Srov. HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 7 – 8.

¹⁷³ Srov. HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 9.

¹⁷⁴ Srov. HALÍK, T. *Stromu zbývá naděje*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009, s. 10.

Halík také zdůrazňuje, že oslovit Zachea může jen ten, kdo zná jeho jméno a komu není tento typ člověka cizí.¹⁷⁵ „*K Zacheům dnešní doby se může patrně opravdově přiblížit jen ten, kdo sám byl a do jisté míry stále je Zacheem.*“¹⁷⁶ Porozumět hledajícím znamená učinit se hledajícími a tázajícími spolu s nimi. Někdy to může znamenat sejít z cesty k tajemstvím a zpět k otázkám. Ale teprve setkání otázek a odpovědí nás vede k pravdě, která se odehrává v dialogu.¹⁷⁷

Je proto velice důležité prožívat víru s ohledem na lidi, kteří nábožensky stále hledají. Budeme-li rozumět i těmto lidem, lidem, které skrytost Boha dovedla až k jeho odmítání, můžeme dojít k lepšímu pochopení a zralosti své víry. Tento úkol nestojí však pouze před věřícími, ale i před církví a celou křesťanskou teologií.¹⁷⁸ „*Domnívám se, že právě v této době by křesťanská teologie měla ukázat onen poslední horizont našich očekávání, „absolutní budoucnost“ jako tajemství, skutečně přesahující všechny naše představy.*“¹⁷⁹

Tomáš Halík přichází také s termínem plachá zbožnost. Tím označuje velký odstup převážně Čechů od církevní podoby křesťanství. Tento odstup ale rozhodně není ateismus. Ač by se mohlo zdát, že Halík uznává a obhajuje toto necírkevní křesťanství, není tomu tak. Halíkovi záleží pouze na tom, aby individualistické hledače nikdo nemaniuloval a nenutil, aby se stali standardními věřícími a zároveň aby je nikdo nevyháněl. Těmto Zacheům dnešní doby je nutné ponechat jejich svobodu, aby si sami určili, jak daleko chtějí být. Abychom tohoto byli schopni, musíme se naučit vytvářet prostor pro tyto hledající. A pokud ne vytvářet, tak alespoň respektovat prostor, který už mají.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Srov. HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 10.

¹⁷⁶ HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 10.

¹⁷⁷ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 27.

¹⁷⁸ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 42.

¹⁷⁹ HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 43 – 44.

¹⁸⁰ Srov. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 89 – 106.

Právě dnes by se měla církev otevřít lidem na okraji a umožnit jim napojit se na Boha.¹⁸¹ „*K dialogu s náboženstvími je třeba dnes přiřadit především dialog s těmi, pro které je náboženství něčím cizím, pro které je Bůh neznámý, ale kteří by přesto nechtěli zůstat jednoduše bez Boha, nýbrž přiblížit se mu alespoň jako Neznámému.*“¹⁸²

Dnešní doba ale přináší převratné změny, které relativizují všechny hranice a nutí lidi z různých koutů světa a s různými názory překračovat hranice nejen svých domovů, ale i tradic. V souvislosti s touto situací a možnými konflikty se mluví o toleranci, ale dnes by snad bylo lepší mluvit o solidaritě poutníků.¹⁸³

3.5 Jako by Bůh byl

V několika publikacích se Halík vyjadřuje také k návrhu kardinála Ratzingera, a to žít, jako by Bůh byl. Halík na toto odpovídá, že Bůh sám je přeci možnost a jako možnost i přichází, je ale nutné do této možnosti vstoupit. Samozřejmě vstoupit do takové možnosti, jíž je víra, nelze jen tak.¹⁸⁴

Ve světle Ratzingerovi nabídky by se mohlo zdát, že nevěřící to mají o mnoho snazší než věřící, protože oni nemusí podstoupit cestu hledání a přijetí Boha. Stačí, když se pro ně Bůh stane otevřenou možností a oni budou žít, jako by Bůh existoval.¹⁸⁵

¹⁸¹ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 141.

¹⁸² HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 141.

¹⁸³ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 146.

¹⁸⁴ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 40 – 44.

¹⁸⁵ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 44.

Ovšem tím vzniká otázka, zda je rozdíl mezi věřícím a nevěřícím rozdílem mezi osloveným a neosloveným a co to vůbec ono oslovení doopravdy je? Můžeme za oslovení považovat jakési osvícení, které je spojeno se silným prožitkem? Podle Halíka nikoliv, protože potom bychom mohli velice snadno sklouznout do zážitkového náboženství. Halík předkládá návrh, abychom se spíše pokusili Boha zastoupit než nahradit a abychom se pokusili hrát roli, jakou na sebe vzal Kristus. Tím ovšem nemyslí, abychom cokoliv předstírali nebo byli něčím jen tak. Jde mu o to, abychom naplnili své opravdové poslání.¹⁸⁶

Ratzinger také mluví o tom, že více než kdy jindy je dnes patrné mizení Boha z naší kultury a pokud chceme zajistit společnou veřejnou morálku, nemůžeme počítat s tradiční podobou křesťanství ani s automatickým pokračováním víry. Je tu spousta lidí, kteří tradiční víru nesdílejí. Takové lidi nemůžeme do ničeho nutit, ale můžeme chtít, aby s vírou počítali alespoň jako s hypotézou. To znamená, že nemusí přijmout náboženskou podobu morálky, ale i tak mohou přijmout důsledky náboženské víry.¹⁸⁷

Ratzinger tedy vyzývá všechny nevěřící, aby se alespoň pokusili žít tak, jako by Bůh byl, přičemž Halík dodává, že mnoho z nich už tak dávno žije, aniž by čekali na nějakou výzvu. Dále hovoří také o nutnosti tuto výzvu adresovat nejen nevěřícím, ale i věřícím, kteří sice vyznávají Boha a hlásí se k víře, ale reálně žijí, jako by Bůh nebyl.¹⁸⁸

3.6 Motlitba k neznámému

Papež Benedikt také nabádá věřící, aby se nebáli hovorů s nevěřícími, pro něž Bůh zůstává neznámým. Naopak mluví o tom, aby věřící byli nápomocni při otevírání možností modlit se k neznámému Bohu. Nevěřícím se tedy nabízí ještě něco víc, než jen žít, jako by Bůh byl. Podle Halíka je zde možnost modlit se k Bohu, jako by byl. Ale jak věřící mohou obstát v této pomoci nevěřícím?¹⁸⁹

¹⁸⁶ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 46 – 78.

¹⁸⁷ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 96 - 99.

¹⁸⁸ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 207.

¹⁸⁹ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 163.

Pomoc rozhodně nespočívá v tom, že by věřící přišli s poučkami jak se co nejlépe modlit. Pomoc spočívá právě v solidaritě poutníků, kdy i věřící přizná, že jeho modlitba je někdy voláním do ticha a čekáním. A právě díky této solidaritě se může začít odehrávat ten pravý dialog.¹⁹⁰ „*Jde mi velmi o to, „ctitelům neznámého Boha“ ukázat, že modlitbou nemusí být míněna jakási zvláštní aktivita ve zbožném kontaktu našeho života, nýbrž že život sám, prožívaný jako dialog prolínající chvíle naslouchání, přemýšlení, čekání, ticha a kontempace a akcí, tj. odpovědí, je modlitbou.*“¹⁹¹

Ale jak se lidé, kteří nevěří a kteří Boha dosud nepoznali, mohou modlit právě k němu? Může se někdo doopravdy a vážně modlit k neznámému Bohu? Podle papeže Benedikta je důležité vytvořit prostor, kde by se společně k témuž Bohu mohli modlit ti, pro které je Bůh neznámý společně s těmi, jež ho už znají, ale prožívají ho spíše v tichu. Podle Halíka právě v dnešní době přibývá věřících, kteří procházejí určitou krizí a Bůh je pro ně Velký neznámý. Neznámý je v tom, že je větší, než doposud mysleli a vidí, že není jen jejich a nemohou si na něho dělat monopol. Vraťme se ale k prvotní otázce, jak se nevěřící mohou modlit k Bohu, kterého ještě nepoznali. Možnost, jak se přiblížit Bohu je podle Halíka v umění číst svůj život. Číst ho jako text, který nám je určený a který není produktem jen nás samých. Halík toto čtení života přirovnává k ponoření se do díla umělce. Přitom není důležité, abychom o autorovi věděli vše, a i přes to si můžeme jeho dílo plně vychutnat.¹⁹²

Čtení vlastního života považuje Halík za nejcennější způsob modlitby. Je přitom nutné, abychom se dokázali na svůj život podívat s nadhledem. Abychom si dokázali život představit jako divadlo, na které se dívají andělé. Při pohledu na svůj život nesmíme lhát a podvádět, protože jen pravda nás osvobodí a z onoho příběhu se stanou zkušenosti, ze kterých poté vyplyne naše životní moudrost a zralost. Z života v monologu se tak stává dialog.¹⁹³

¹⁹⁰ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 163 – 165.

¹⁹¹ HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 165.

¹⁹² Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 212 – 216.

¹⁹³ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 214 – 218.

3.7 Vstoupit do příběhů

Pokud Halík mluví o vejítí do příběhů, má na mysli příběhy biblické. Právě v nich člověk získá zkušenost s Bohem a může být osloven. Halík v této souvislosti rozvádí poselství Ratzingera – žít, jako by Bůh byl – ještě dále. Mluví o hře, kdy říká: „nemůžeš-li věřit, hraj to – hraj to, a nakonec uvěříš!“¹⁹⁴

Toto tvrzení by se nám mohlo zdát jako velice povrchní a cynické. Ale není tomu tak, protože Halík chápe hru jako divadlo, jako něco, co nás může posunout blíže k tajemství. Jako příklad uvádí pašijové hry, kde se hrané role prolomily do reálného života. Některé příběhy jsou totiž tak silné, že mohou změnit charakter lidí a v podstatě i další průběh života.¹⁹⁵

Velmi zajímavě teorii rolí zpracovává evangelická teoložka Sölleová, která se zajímá především o otázky smrti Boha. Sölleová mluví o tom, že smrt Boha je dějinnou událostí, která probíhala převážně v posledních dvou stoletích a projevovala se ztrátou bezprostředního vědění o Boží přítomnosti. Náboženství bylo zcela vytěsněno z veřejného života. Sölleová se zamýšlí nad tím, že v dnešní době dochází k tomu, že se lidem po Bohu začíná stýskat. Lidé znovu volají po Bohu a odhalují ho ve své touze po posvátném a v bolesti nad Božím odvrácením. S tím také přichází možnost, jak se s touto nepřítomností vyrovnat. Buď ji můžeme vnímat jako smrt a ztrátu, se kterou se musíme vyrovnat a najít si náhradu, nebo můžeme přijmout onu nepřítomnost jako jiný, nový způsob jeho bytí pro nás.¹⁹⁶

Sölleová také pracuje s pojmy náhradník a zástupce. Zástupce je někdo, kdo je na místě nepřítomného, ale stále s ním počítá a drží mu místo v době jeho nepřítomnosti. Náhradník je naopak chápán jako někdo, pro koho už není místo, kdo je nadbytečný.¹⁹⁷

¹⁹⁴ HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 68.

¹⁹⁵ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 68 – 69.

¹⁹⁶ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 72 – 73.

¹⁹⁷ Srov. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 75 – 76.

Halík poté využívá pojmu zástupce a dává radu všem nevěřícím. „*Zakoušíte-li Boží nepřítomnost, pokuste se Ho zastoupit (nikoliv nahradit); pokuste se hrát roli, kterou na sebe vzal Kristus.*“¹⁹⁸

4 Shrnutí teoretických východisek

Realita každodenního života je vlastně vědění, které se odráží v našem chování. Každý z nás tuto realitu vnímá jinak, její základní struktury jsou však pro všechny stejné a je možné je sdílet s ostatními. Jak věřící tak nevěřící mají svou realitu, skrze kterou vnímají svět a poté tak i jednají. Ač tuto realitu každý vnímá jinak, základní struktury jsou pro oba „tábory“ stejné. Těmito strukturami může být například důstojnost každého člověka či svoboda. Ale také to může být dialog, který nás vede k plnému prožití života. Cílem dialogu je pak porozumění druhému, ale také vlastní prohloubení víry či vědomí sebe sama.

Podle Luckmanna a Bergera v sobě realita nese typizační schémata, skrze ně se navzájem klasifikujeme. Pro někoho tímto schématem může být víra, pro někoho zase třeba sekulární humanismus. Tato konfrontace by nás finálně měla dovést k vytvoření si vlastní identity. Halík zastává názor, že je důležité si uvědomit, že se každý z nás dívá z jiného místa, z jiné perspektivy a to vše je navíc ještě vyjádřeno v jiném jazyce. Neznamená to ale, že mám pravdu buď já, nebo on. Musíme se naučit respektovat množství názorů stezek, jimiž lidé směřují k poslednímu tajemství. Musíme tedy dokázat pochopit subjektivitu druhých a začlenit si ji alespoň částečně do vlastních významů reality.

Vybraná teorie kultury se také zmiňuje o důležitosti jazyka. Rodíme se do světa, který nám jazykem zprostředkovává nejen naši kulturu a pomáhá nám stvrdit naše struktury, které si ve své realitě vytváříme a které sdílíme s ostatními. Díky jazyku můžeme nesporně potvrdit existenci Boha, který existuje přinejmenším jako slovo v jazyce.

¹⁹⁸ HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 78.

Abychom si mohli navzájem ještě lépe porozumět, musíme do svého života začlenit komunikaci. To je velice důležité i pro dialog mezi věřícími a nevěřícími. Jedině pokud uznáme, že se oba tyto „směry“ potřebují navzájem a mohou se od sebe navzájem obohatit, můžeme vejít do opravdového dialogu. Vždyť jedna z možností, jak vejít do dialogu je právě v oslovení hledajících. V oslovení těch, kteří se nebojí vyjít ze své reality a sdílet společné struktury, díky nim se poté může rozvíjet.

5 Transkulturní reflexe

Tato práce nese v názvu pojem transkulturní, a proto je nutné vysvětlit určité souvislosti právě s tímto oborem.

V dnešní době se stále častěji setkáváme s různými kulturními systémy, které jsou nám více či méně podobné. Spolu s tím se setkáváme s různými zvyky, tradicemi, jazyky a náboženstvími. I přes to, že se o mezináboženském dialogu napsalo už mnoho, nemůže stále říci, že dokážeme vést plnohodnotný dialog. A tento dialog nedokážeme vést ani na úrovni věřících s nevěřícími.

Transkulturní přístup se snaží hledat odpovědi na otázky, které se týkají principu soužití ve společnostech, kde se členové liší právě kulturou či náboženstvím. Také se snaží předcházet konfliktům a neshodám, které by právě díky této odlišnosti mohly vzniknout. S tím souvisí také snaha k odbourání stereotypů a předsudků. Transkulturní přístup je tedy dialog navzdory kultuře a navzdory kulturním rozdílům, je to komunikace, která mezi lidmi dokáže probíhat navzdory rozdílům.¹⁹⁹

Takovým pokusem nám může být i dialog mezi věřícími a nevěřícími. Zde je velice důležité pochopit a hlavně respektovat, že každý z nás vychází z jiné tradice, místa a zkušenosti. To ovšem nemusíme chápat jako něco, co nás omezuje a brání v dialogu. Naopak je důležité si uvědomit, že pokud někdo mluví jiným jazykem než já či věří v něco jiného než já, neznamená to nutně to, že mám pravdu buď já, nebo on.

¹⁹⁹ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Z. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 12.

V rámci dialogu by mělo také docházet k vzájemnému obohacení a prolínání kulturních vzorců. Mnozí se zamýšlejí nad způsobem jak takového dialogu dosáhnout a jak ho dělat. Bohužel ale dochází spíše k tomu, že se slovo dialog vyprázdnilo a stalo se spíše frází politické korektnosti.²⁰⁰ A na toto vyprázdnění pojmu dialog upozorňuje i Tomáš Halík, který si je vědom, že pokud chce opravdu hledat cesty dialogu, musí se k tomuto hledání postavit jako k možnosti. Podle něho je možné v dialogu překročit hranice toho, co jsme již poznali, ale nesmíme zůstat pouze u tvrzení, že každý má svou pravdu. „*Dnešní svět potřebuje něco víc než jen pouhou toleranci, potřebuje také určitou spoluúčast, dialog, sdílení hodnot. Porozumění a pokojné soužití není bez dialogu možné.*“²⁰¹

Transkulturní přístup vychází, nebo lépe řečeno, je postaven na kulturním relativismu. Díky tomu si uvědomujeme, že kultury nejsou nějaké uzavřené entity, ale že jsou vytvořené člověkem a právě díky setkávání se tváří v tvář se obohacují, ale zároveň i ničí. Podobně tomu tak je i v setkání věřících a nevěřících. Pokud budou ochotni se střetávat tváří v tvář a budou ochotni se nechat vzájemně ovlivňovat, mohou dojít k vzájemnému poznání i uznání. Věřící se mohou pokusit oslovit hledající a ti je na oplátku mohou zkusit poslouchat a vejít do příběhů, kde mohou být osloveni.

V rámci transkulturního přístupu získáváme svou identitu, která je otevřena nekonečným možnostem.²⁰² Také si uvědomujeme, že odlišnost neznamená slabost či nižší postavení. Dokážeme se na jinou kulturu podívat bez toho, aniž bychom ji srovnávali, či hodnotili. Stále si uvědomujeme hermeneutický kruh, v němž je dialogické pojetí „Já – Ty“, „My – Oni“. Díky tomu jsem si vědomi, že stejně jako je naše důstojnost, je i důstojnost jejich. Všichni jsme osoby, které mají svou důstojnost a nezadatelná práva a pokud si to budeme uvědomovat kdykoliv se setkáme, můžeme hovořit o dialogu. Můžeme hovořit o tom, že jsme schopni se setkávat napříč rozdílností, že jsme schopni překročit monolog a vejít do vzájemného dialogu.

S tím souvisí naše ochota přijmout a pozvat k sobě lidi, kteří vyznávají Boha nebo naopak k němu ještě cestu nenašli.

²⁰⁰ Srov. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 7 – 8.

²⁰¹ HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promyšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 25.

²⁰² Srov. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 12.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat možnosti vzájemného dialogu víry a nevíry dle Tomáše Halíka.

V první kapitole jsme se zaměřili na pojem víry a věřících. Konkrétně jsme řešili, co znamená věřit a také jsme se podívali na téma pochybnosti a Boha jako tajemství. Ale pojďme postupně, co tedy podle Halíka znamená věřit a co je to víra?

Víra je prý jakási snaha naslouchat, naučit se porozumět a zároveň být připraven odpovídat. Je to také síla, která vyvádí náš život z monologu a nutí nás zamyslet se nad způsobem života a zároveň překročit hranici pouze svých zájmů a pouze sebe. Díky víře se máme zamyslet nad svým životem a snažit se na něho nahlížet s určitým nadhledem. Halík také zdůrazňuje, že víra není rozhodně nějaké zboží, které je nám nabízeno a které nám dá jistotu. Naopak, víra je plná nejistoty, je otevřená možnostem a nutí nás být odvážnými a nespokojit se s prvoplánovým vysvětlením. Mohlo by se také zdát, že ve víře jde jen o pouhé věřím nebo nevěřím. Pravda je ale taková, že jde o mnoho více. Jde o lásku, o to, jak Boha milujeme. Halík tedy víru nepředkládá jako nějaké učení či jistotu. Snaží se nám víru ukázat spíše jako možnost života, jako určitý životní styl, který sebou přináší určitá morální pravidla. Snaží se víru „oddémonizovat“ a ukázat nám ji v moderním světle. Ukázat nám, že se víry nemusíme bát, že to není jen pro ty, kteří pevně tvrdí, že Bůh existuje. Naopak nám říká, že nikdo nemá monopol na pravdu a nikdo si Boha nemůže přivlastnit nebo z něho snad udělat modlu.

Dále se Halík zabývá pochybností, která víru doprovází. Víra se podle něho často chvěje a je plná pochybností. Rozhodně tím ale nemá na mysli, že by víra byla nějak slabá či že by se ona pochybnost týkala samotného Boha. Pochybností má na mysli spíše jakési vědomí vlastní lidské nedostatečnosti a rizika, že z Boha uděláme modlu. Tuto pochybnost v nás ale vyvolává sám Bůh, čímž se sám chrání před již zmiňovanou modloslužbou. Stejně jako při dalších činnostech i zde nás napadají kritické otázky, které jsou ale přirozenou součástí lidské víry a uvolňují prostor pro milost víry. Nemáme se tedy bát toho, když nás napadnou kritické otázky a naše víra se začne chvět. Pokládat si otázky je zcela přirozené a naopak to naši víru může posílit a obohatit.

Bůh jako tajemství. Ano, pokud nechceme nikoho klamat, musíme hned říci, že Bůh je tajemství a víra je cestou respektování tohoto tajemství. Musíme být trpěliví a to prostřednictvím lásky, naděje a víry.

V další velké kapitole se zaměřujeme na otázku nevíry, ateismu, jeho historie a zároveň možností učinit ho spojencem víry.

Kdo je to tedy nevěřící? Snad je to někdo, kdo není schopen přijmout argumenty o existenci Boha či je to někdo, kdo se jen bojí morálních závazků, které z přijetí víry vyplívají. Nejvíce se však Halík pozastavuje nad odmítáním Boha, které je pro nevěřící typické. Oni vlastně neodmítají toho Boha, o kterém mluví Halík, oni odmítají boha, kterého si sami vytvořili.

S nevírou také souvisí pojem ateismus. Zde si musíme dát pozor na to, abychom tento pojem nezobecňovali, protože stejně jako existuje mnoho druhů víry, je i mnoho druhů ateismu. Některé z nich si v této práci také představujeme. Halík říká, že se křesťanství nemusí ateismu nijak bát, protože ateismus nemá trpělivost. Ateisté jsou velmi rychle hotovi s otázkami týkající se Boha a jejich pravda je nedopovězená. Také označení ateista ještě nemusí nutně znamenat, že je člověk uzavřen před oslovením. Možná ho vnímá, ale odpovídá na něj jinak než věřící. Ateismus se může stát dokonce spojencem víry a to v tom, že nám pomáhá rozbít primitivní představy Boha, ničí modly.

V poslední kapitole jsme se už dostali k tomu, co nás nejvíce zajímá. A to možnost vzájemného dialogu mezi věřícími a nevěřícími. Na začátku práce jsme si stanovili otázky, co je pro Tomáše Halíka dialog, proč o něho usilovat a jaký „recept“ na něho dává.

Dialog je pro něho prostor ke konfrontaci s různými názory a zkušenostmi a díky dialogu můžeme překročit to, co jsme již poznali. Rozhodně ale nemůžeme zůstat jen na povrchu a říct, že každý má svou pravdu. Takto se dialog opravdu nedělá. Cílem pravého dialogu má být snaha porozumět druhému a zároveň tak lépe porozumět i sám sobě. Z toho vyplývá, že Halíkovi rozhodně nejde o dialog pro dialog, nejde mu o lacinou podobu, která si už předem vytyčila své cíle. To co však Halíka k dialogu doopravdy motivuje, je strach z víry, která by pohrdala a ignorovala rozum, ale současně i strach z rozumu, který pohrdá mravním poselstvím víry. Tímto jsme si odpověděli na otázky, co pro Halíka dialog znamená a proč o něho usilovat. V tomto ohledu s Halíkem souhlasím, je rozhodně nutné zkoušet hledat cesty k dialogu a učit se respektu k lidem, kteří se jen dívají z jiné perspektivy. Můžeme totiž docílit toho, že najednou pochopíme sami sebe. Zrovna tak je dialog důležitý pro to, aby korigoval jak vědu a rozum, tak víru.

V neposlední řadě jsme pátrali po receptu, jak k takovému dialogu podle Halíka dojít. Jednou z možností, kde by se dialog mohl odehrát, je v setkání křesťanské víry a sekulárního humanismu. Halík v něm spatřuje naději a to konkrétně v jeho otevřenosti. Pokud ale tedy uvažujeme o spolužití sekulárního humanismu a víry, musíme předpokládat vzájemné uznání a pochopení, že se oba tyto proudy potřebují navzájem. Halík je přesvědčen, že tyto dva proudy společně s racionalismem tvoří základ pro naši kulturu a nutně se potřebují pro to, aby se mohly korigovat a usměrňovat.

Dalším „receptem“ je oslovení hledajících. Této možnosti se ve svých knihách Halík hodně věnuje, protože v sobě našel jakýsi zájem o lidi na okraji. Snaží se jim nabídnout porozumění a to i přes to, že si zachovávají určitý odstup. Halík tyto lidi označuje jako Zachee (inspirován příběhem o Zacheovi) a dodává, že porozumět jim může jen ten, kdo se sám učiní hledajícím a tázajícím spolu s nimi. Také má jistou obavu. Bojí se, aby tyto hledače nikdo nemanipuloval a nenutil je k tomu, aby se stali klasickými věřícími. Musíme jim nechat prostor, aby se sami rozhodli, jak daleko chtějí stát.

Velice zajímavá je také Halíkova myšlenka o tom, aby se nevěřící modlili k Bohu, jako by byl. S tím však hned vyvstane otázka, jak se mohou modlit k Bohu, kterého neznají? Pomoc spočívá v solidaritě. Je důležité ukázat nevěřícím, že i věřící někdy zažívají chvíle ticha. Toto Halík označuje jako solidaritu poutníků. Díky této solidaritě se pak může začít odehrávat opravdový dialog.

Všechny Halíkovi myšlenky o dialogu jsou velice zajímavé a do hloubky promyšlené. Vše co říká, má určitě svůj smysl a myslím, že ne vždy bude pochopen. To ostatně můžeme vidět v kritice Tomáše Halíka, která se na něho v poslední době snáší. Souhlasím s nutností dialogu a s nutností respektu k odlišnostem. Možná se mi jen zdá, že Halík až tak otevřený není. Ač hovoří o solidaritě a množství různých stezek, ve své podstatě všechny vidí jako věřící. Jako věřící „klasické“ a nevěřící, kteří hledají. Když mluví o nevěřících tak s ohledem na to, že věří v Boha, kterého si vlastně sami vytvořili. Ale co když věří přesně v toho Boha, jako Halík? Tuto možnost podle mého názoru Halík nepřipouští, není to prostě možné. Ten kdo nevěří, prostě nevěří proto, že nemá trpělivost s Bohem a Bůh se mu zatím neotevřel. Schází mi zde však možnost toho, že někdo nevěří ze své vlastní vůle, a i kdyby Boha „potkal“ a pronikl do jeho tajemství, svobodně by ho odmítl. Mám dojem, že takovému člověku by Halík řekl, že se nejednalo o plné poznání a že i věřící prožívají určitou pochybnost a mlčení. Halík také zdůrazňuje nutnost otevřít se hledajícím a pomoci jim nalézt cestu k Bohu. S tím souhlasím, ale pouze za předpokladu, že tito hledači budou opravdu chtít poznat Boha a vejít s ním do příběhů. Zde se opět nemohu ubránit pocitu, že Halík s jinou možností ani nepočítá a veškeré odmítání Boha staví do pozice nedostatečné zkušenosti a trpělivosti.

Literatura

1. BERGER, P. L.; LUCKMANN, T. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 214, ISBN 80-85959-46-1.
2. BURDA, F. *Hledání transkulturality, nebo hledání člověka?*. In *Člověk jako východisko dialogu kultur: konceptuální předpoklady transkulturní komunikace*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013, s. 88, ISBN 978-80-7405-315-3.
3. DOSTATNÍ T., HALÍK, T. *Smiřená různost*. Praha: Portál, 2011, s. 222, ISBN 978-80-7367-860-9.
4. HALÍK, T. *Co je bez chvění, není pevné, labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 381, ISBN 80-7160-628-1.
5. HALÍK, T. *Divadlo pro anděly. Život jako náboženský experiment*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 254, ISBN 978-80-7422-051-7.
6. HALÍK, T. *Dotkni se ran. Spiritualita nelhostejnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 209, ISBN 978-80-7106-979-9.
7. HALÍK, T. *Chci, abys byl. Křesťanství po náboženství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 264, ISBN 978-80-7422-177-4.
8. HALÍK, T. Srov. HALÍK, T. *Noc zpovědníka, Paradoxy malé víry v postoptimistické době*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 252, ISBN 978-80-710-777-1.
9. HALÍK, T. *Oslovit Zachea*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 494, ISBN 80-7106-547-1.
10. HALÍK, T. *Stromu zbývá naděje. Krize jako šance*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 230, ISBN 978-80-7106-989-8.
11. HALÍK, T. *Vzdáleným nablízku. Vášeň a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2007, s. 252, ISBN 978-80-7106-907-2.
12. HALÍK, T. *Vzýván i nevzýván*. Evropské přednášky k filozofii a sociologii dějin křesťanství. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 371, ISBN 80-7106-692-3.

13. HALÍK, T. *Žít s tajemstvím, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 252, ISBN 978-80-7422-255-9.
14. HALÍK, T. HALÍK, T. *Žít v dialogu, podněty k promýšlení víry*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014, s. 169, ISBN 978-80-7422-286-3.
15. HOŠEK, P. *Na cestě k dialogu: křesťanská víra v pluralitě náboženství*. Praha: Návrat domů, 2005, s. 202, ISBN 80 – 7255-126-4.
16. JANDOUREK, J. Tomáš Halík: *Ptal jsem se cest*. Praha: Portál, 2001, s. 287, ISBN 80-7178-573-3.
17. JANDOUREK, J. *Vzestup a pád moderního ateismu*. Praha: Grada, 2010, s. 103, ISBN 978-80-247-2981-7.
18. KABELE, J. *Přerody. Principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum, 1998, s. 394, ISBN 80-7184-359-8
19. MUNSHI S. Between Religious Xenophobia, Tolerance and Dialogue. In: *The World we want to live in: 14th Annual Forum 2000 Conference, Prague, October 10 - 12, 2010: Conference report*. Prague: Forum 2000 Foundation, 2000, s. 512, ISBN 978-80-904724-1-9.
20. NETOPILÍK, J. *Ludvík Feuerbach*. Praha: Horizont, 1973, s. 76.
21. PASTUSZAK, J. *Člověk, kultura, náboženství: principy a východiska interkulturního a mezináboženského dialogu*. Ostrava: Moravapress, 2013, s. 110, ISBN 978-80-87853-03-0.
22. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 435, ISBN 80-7021-194-
23. POLÁKOVÁ, J. *Smysl dialogu. O směřování k plnosti lidské komunikace*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 78, ISBN 978-80-7021-966-9.
24. RETHMANN, A. P. *Druhý vatikánský koncil*. In: *Máš před sebou všechny mé cesty, Sborník k 60. narozeninám Tomáše Halíka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 433, ISBN 978-80-7106-959-1.

25. SOKOLÍČKOVÁ, Z. *Výzvy pro transkulturní komunikaci*. Ostrava: Morava-press, 2014, s. 88, ISBN 978-80-87853-22-1.

Internetové zdroje

1. halik.cz. *Životopis*. [online]. [cit. 5. 6. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/o-halikovi/zivotopis/>

2. halik.cz. *Není ateista jako ateista*. [online]. [cit. 25. 2. 2016]. Dostupné na: <http://halik.cz/cs/tvorba/clanky-eseje/clanek/221/>

3. Respekt.cz. Halík: *Nový ateismus je kopií fundamentalismu*. [online]. [cit. 26.2.2016]. Dostupné na: <http://www.respekt.cz/zkumavka/halik-novy-ateismus-je-kopii-fundamentalismu>.

4. osacr.cz. *O ateismu*. [online]. [cit. 26. 2. 2016]. Dostupné na: <http://www.osacr.cz/o-ateismu/otazky-a-odpovedi/>.

5. Christnet.cz. *Druhý vatikánský koncil změnil katolickou církev*. [online]. [cit. 12. 4. 2016]. Dostupné na: http://www.christnet.cz/clanky/5637/druhy_vatikansky_koncil_zmenil_katolickou_cirkev.url

6. Radiovaticana.cz. *Proměnění Páně, výročí smrti Pavla VI. a 40 let encykliky Ecclesiam suam* [online]. [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné na: <http://radiovaticana.cz/clanek.php4?id=2158>

7. Apha.cz. *Připomínka deklarace Nostra aetate*. [online]. [cit. 10. 2. 2016]. Dostupné na: <http://www.apha.cz/pripominka-deklarace-nostra-aetate>

8. vatican.va, *Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím*. [online]. [cit. 11. 2. 2016]. Dostupné na: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_cs